
ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Թուրքմենստանի գազի պաշարների համար պայքարը թեժանում է	4
Դիտարկում «Russian Energy Policy and its Challenge to Western Policy Makers» զեկույցի վերաբերյալ	6
Черноморские проекты: требуется равный подход к взаимовыгодному сотрудничеству	10
Էներգետիկ զագաթաժողով Կիևում	13
Աձուխ. համաշխարհային ռեսուրսները և դրանց սպառումը	16
Новости ТЭК Южного Кавказа и Каспия (20 мая – 16 июня)	21

ԹՈՒՐՔՄԵՆՍՏԱՆԻ ԳԱԶԻ ՊԱՇԱՐՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ ՊԱՅՔԱՐԸ ԹԵԺԱՆՈՒՄ Է

Սույն թվականի մայիսի 27-ին Թուրքմենստանի նախագահ Գ.Բերդիմուհամեդովը և ԵՄ Էներգետիկ հարցերով հանձնակատար Ա.Պիրալզար Ազգաբաղում ստորագրեցին ԵՄ և Թուրքմենստանի միջև Էներգետիկ համագործակցության հռչակագիրը: Այն երկու կողմերի համագործակցության հետագա զարգացմանն անհրաժեշտ իրավական հիմք կհանդիսանա: Սակայն ԵՄ-ի հետ ստորագրած հռչակագիրը Թուրքմենստանի ղեկավարության վերջին ամիսներին իրականացրած Էներգետիկ ղիվանագիտության ընդամենը մեկ արդյունքն է:

Այսօր, թերևս, դժվար է գտնել մի պետություն, որը Թուրքմենստանի նման ակտիվորեն ընդգրկված է միանգամից մի քանի Էներգետիկ նախագծերի իրականացման մեջ: Անցած տարի Մերձկասպյան գազատարի կառուցման մասին ռուս-թուրքմենա-ղազախական պայմանավորվածությունները, թերևս, պետք է փակելին Թուրքմենստանի գազի արտահանման աշխարհագրության և ուղղության թեման, քանի որ նոր գազատարը հնարավորություն կտար Ազգաբաղին նշանակալից ծավալներով գազ արտահանել ԵՄ՝ օգտագործելով Ռուսաստանի տարածքը: Սակայն վերջին ամիսներին Ազգաբաղի ակտիվ Էներգետիկ ղիվանագիտության արդյունքում ստորագրվեցին մի քանի այլընտրանքային փաստաթղթեր, որոնք կարող են լուրջ ազդեցություն ունենալ տարածաշրջանային Էներգետիկ և քաղաքական գործընթացների վրա:

Տրանսաֆղանական գազատար

2008թ. ապրիլի 25-ին Պակիստանի մայրաքաղաք Իսլամաբադում Թուրքմենստանի, Պակիստանի, Աֆղանստանի և Հնդկաստանի ներկայացուցիչները պայմանագիր ստորագրեցին Տրանսաֆղանական գազատարի կառուցման մասին: Ստորագրված համաձայնագրով Թուրքմենստանից Աֆղանստան և ապա Պակիստան ու Հնդկաստան ձգվող գազատարի կառուցումը պետք է սկսվի 2010թ., իսկ 2015 թվականին դրանով արդեն իսկ պետք է սկսվի թուրքմենական գազի արտահանումը Հարավային Ասիա: Գազատարի կառուցման նախագծի ընդհանուր արժեքն է 7.6 մլրդ ԱՄՆ դոլար, իսկ գազատարի ընդհանուր հզորությունը կկազմի օրական մինչև 350 մլն մ³:

Ռուսական լրատվամիջոցներում սակավ մեկնաբանություններ ստացած այս համաձայնագիրը բավական կարևոր գործոն է թե՛ տարածաշրջանում ռուսական ազդեցության հետագա նվազման, թե՛ ամերիկյան դիրքերի մասնակի ամրապնդման տեսանկյունից: Տրանսաֆղանական գազատարը, որի կառուցման ֆինանսավորմանը պետք է մասնակցի Համաշխարհային բանկը, ամերիկյան նախագիծ է, որը լիարժեք մշակված տեսքով հանրությանն է ներկայացվել 2002թ.՝ ԱՄՆ և դաշնակիցների ռազմուժի կողմից Աֆղանստանի օկուպացիայից հետո: Նախագիծն ունի բավական լուրջ տնտեսական հիմնավորում՝ կապված Պակիստանում և Հնդկաստանում բնական գազի աճող պահանջարկն ապահովելու հետ: Սակայն նախագիծը, մինևույն ժամանակ, ավելի քան քաղաքականացված է՝ հաշվի առնելով, որ.

- այն պարզապես հակաիրանական մշակում է և ուղղված է Իրան-Պակիստան-Հնդկաստան գազատարի կառուցման նախագծի խափանմանը: Վաշինգտոնի անհանգստությունն իրանական գազը Հարավային Ասիա արտահանելու հարցի շուրջ արտահայտվել է բազմիցս: Իսկ 2004-ին հայտնի ամերիկյան վերլուծաբան Ջ.Պերկովիչի դրական կարծիքը նախագծի վերաբերյալ (որը ներկայացվել էր որպես տարածաշրջանում համագործակցության միջոցով խաղաղության հաստատման հնարավորության մեծացմանն օժանդակող նախագիծ) աննախադեպ հակահարված ստացավ ԱՄՆ վերլուծաբանական շրջանակների կողմից: Տրանսաֆղանական գազատարի կառուցման համաձայնագրի ստորագրումը, փաստորեն, լուրջ հարված է հասցնում Իրանի դիրքերին և էլ ավելի բարդացնում դեպի Հարավային Ասիա իրանական գազատարի կառուցման նախագծի իրականացումը:

- Տրանսաֆդանական գազատարն ուղղակիորեն հարվածում է նաև Ռուսաստանի շահերին, քանի որ Աշգաբադը հնարավորություն է ստանում իր գազի պաշարներն արտահանել ոչ ռուսական տարածքով: Հնդկաստանում տարեկան 5-6 տոկոսով աճում է գազի սպառումը, ինչը երկիրը դարձնում է այս առումով բավական կարևոր շուկա. նրա պահանջարկի մասնակի բավարարումը կարող է Թուրքմենստանի երկարաժամկետ էներգետիկ քաղաքականության կարևոր մաս կազմել:

Թուրքմենստան-Ադրբեջան էներգետիկ համագործակցության մասին

2008թ. մայիսի 19-ին կայացավ Թուրքմենստանի նախագահ Գ.Բերդիմուհամեդովի պաշտոնական այցը Բաքու, ինչն արժանացավ արևմտյան մամուլի մեծ ուշադրությանը: Այցի լուսաբանումը և թուրքմենա-ադրբեջանական բանակցությունները ներկայացվում էին Թուրքմենստանի՝ Տրանսկասպյան գազատարի նախագծին միանալու տեսանկյունից: Հարկ է նշել, որ Ադրբեջանը բավական լավ էր պատրաստվել Թուրքմենստանի առաջնորդի այցելությանը: Այցելությունից առաջ Բաքուն մարեց Աշգաբադին ունեցած 44.8 միլիոն ԱՄՆ դոլարի պարտքը, որը գոյացել էր 1990-ականներին թուրքմենական գազն Ադրբեջան ներկրելու արդյունքում:

Թեև թուրքմենա-ադրբեջանական բանակցությունները չհանգեցրին Տրանսկասպյան գազատարի կառուցման համաձայնագրի ստորագրմանը, սակայն Գ.Բերդիմուհամեդովը հայտարարեց, որ Թուրքմենստանը շահագրգռված է գազատարի կառուցմամբ: Սա հետագա բանակցությունների դրական արդյունքի բավական լուրջ հիմքեր է տալիս: Կենտրոնական Ասիայում ԱՄՆ հատուկ ներկայացուցիչ Ս.Մանը, որն այնպիսի կարևոր նախագծերի մշակման և իրականացման առաջին դեմքերից մեկն է, ինչպիսին են Բաքու-Թբիլիսի-Ջեյհան նավթատարը և Բաքու-Թբիլիսի-Էրզրում գազատարը, բանակցությունները բավական դրական գնահատեց և հայտարարեց, որ թուրքմենա-ադրբեջանական էներգետիկ երկխոսության զարգացման լավ հիմք է ստեղծվել:

Մեր կարծիքով, արդեն իսկ կարևոր առիթ կա ենթադրելու, որ առաջիկա մի քանի ամիսների ընթացքում կարող է ստորագրվել համաձայնագիր Տրանսկասպյան գազատարի կառուցման մասին: Իսկ սա նշանակում է, որ Հարավային Կովկասում իրականացվող էներգետիկ նախագծերը կստանան նոր լիցք և նոր որակ, քանի որ դրանց կմիանա Թուրքմենստանը՝ բնական գազի պատկառելի պաշարներով:

Թուրքմենստան-ԵՄ

Եվ վերջապես, հողվածի սկզբում նշված ԵՄ-Թուրքմենստան էներգետիկ համագործակցության հոչակագրի մասին: Անկասկած, ԵՄ-ի հետ համագործակցության զարգացումը Թուրքմենստանի համար հնարավոր է միայն Ռուսաստանի տարանցման մենաշնորհային դիրքերի թուլացման շնորհիվ: Ռուսաստանը, որը չի վավերացրել Եվրոպական էներգետիկ խարտիան և նրան կից Տարանցման արձանագրությունը, իր սեփական գազատար ցանցը չի տրամադրի որևէ երկրի կամ կազմակերպության՝ գազի անկախ արտահանում իրականացնելու համար: Ռուսաստանը Կենտրոնական Ասիայի գազ արտահանողների համար դարձել է մենաշնորհային վերավաճառող, և խոսել Թուրքմենստան-ԵՄ համագործակցության մասին ներկա իրավիճակի պահպանման պարագայում՝ դժվար է, եթե ոչ անհնար: Այս պարագայում հենց Տրանսկասպյան գազատարն է, որ լուրջ այլընտրանք կարող է դառնալ Ռուսաստանի տարածքով գազի արտահանմանը, իսկ սա խոսում է այն մասին, որ Տրանսկասպյան գազատարի կառուցման հնարավորությունները բավական մեծ են:

Միևնույն ժամանակ, արդեն իսկ գոյություն ունեցող նախագծերը, որոնցում ընդգրկված է Թուրքմենստանը, թվով և պարտավորություններով բավական շատ են, և դժվար է պատկերացնել, որ Թուրքմենստանը կարող է միաժամանակ մեծ քանակությամբ գազ արտահանել Ռուսաստան, Չինաստան, Աֆղանստան, Պակիստան, Հնդկաստան, ԵՄ: Սա նշանակում է, որ ստորագրված համաձայնագրերի մի մասը պարզապես չի աշխատելու: Թե որոնք կլինեն դրանք, ցույց կտա ժամանակը:

«Նորավանք» հիմնադրամ

ՌԻՏԱՐԿՈՒՄ «RUSSIAN ENERGY POLICY AND ITS CHALLENGE TO WESTERN POLICY MAKERS» ԶԵԿՈՒՅՑԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Ռուսական էներգետիկ քաղաքականությունը դառնում է միջազգային հարաբերությունների կարևորագույն գործոններից մեկը: Այն, որ նավթի ու բնական գազի գների շարունակվող աճի պայմաններում առաջիկայում էներգետիկ բաղկացուցիչը միայն մեծացնելու է իր նշանակությունը Ռուսաստանի արտաքին քաղաքականության մեջ, հարցի հանրահայտ կողմն է: Սակայն նորությունն այն է, որ հարցն աստիճանաբար գերիշխող դիրք է գրավում Մոսկվայի հետ ԱՄՆ ու եվրոպական ազդեցիկ երկրների հարաբերությունների օրակարգում: Թերևս, սխալված չլինենք, եթե նշենք, որ գալիք տարիներին ո՛չ հետխորհրդային երկրներում աշխարհաքաղաքական մրցակցության և ո՛չ էլ Արևելյան Եվրոպայում ԱՄՆ հակահրթիռային պաշտպանության համակարգի տարրերի տեղակայման հարցերը նման ներգործություն չեն ունենա Ռուսաստան-Եվրոպա-ԱՄՆ եռանկյունում, որքան ռուսական էներգետիկ քաղաքականության արդյունքները և դրանց միտված ԱՄՆ ու նրա դաշնակիցների հակաքայլերը: Այլ կերպ ասած՝ այսօր ավելի տեղին է ռուս-ամերիկյան կամ ռուս-եվրոպական հարաբերություններին առնչվող ռազմավարական նորությունները սպասել հենց այս ոլորտից, քան, օրինակ, ՆԱՏՕ-ին Ուկրաինայի ու Վրաստանի ենթադրվող անդամակցության շուրջ ծավալվող զարգացումներից:

Մեր նախորդ դիտարկման մեջ ներկայացրել էինք վաշինգտոնյան «The Nixon Center»-ի հրապարակած «Ռուսական էներգիան և եվրոպական անվտանգությունը. անդրատլանտյան երկխոսություն» («*Russian Energy and European Security: A Transatlantic Dialogue*») զեկույցը: Այս անգամ անդրադառնանք ԱՄՆ մայրաքաղաքում գործող ավելի ազդեցիկ՝ «Center for Strategic and International Studies»-ի («CSIS») պատրաստած զեկույցին՝ «Ռուսական էներգետիկ քաղաքականությունը և նրա ներկայացրած մարտահրավերը արևմտյան քաղաքականություն կերտողների նկատմամբ» («*Russian Energy Policy and its Challenge to Western Policy Makers*»):

Դիտարկում

Զեկույցը որպես *խնդիր* է առանձնացնում հիմնականում հետևյալ կետերը:

Առաջին՝ 2006թ. հունվարին Ուկրաինա և Վրաստան ռուսական բնական գազի մատակարարման դադարեցումը, նույն թվականին Լիտվա ու Բելառուս ռուսական նավթի մատակարարման դադարեցումը, 2007թ. հունվարին Վրաստանի նկատմամբ դարձյալ նույն սցենարի խաղարկումը ռուսական էներգետիկ քաղաքականության միայն ակտիվացման ցուցիչներն են, քանի որ այդ քաղաքականությունը գոյություն ունի ԽՍՀՄ փլուզումից ի վեր (ըստ զեկույցի՝ նախորդ 17 տարիների ընթացքում Ռուսաստանը քաղաքական նպատակներով դիմել է էներգետիկ նմանատիպ ճնշման ավելի քան 40 անգամ): Այսինքն՝ զեկույցը խնդիր է տեսնում ոչ այնքան ռուսական էներգետիկ քաղաքականության ակտիվացման, որքան նրա արդյունավետության մեծացման մեջ:

Երկրորդ. ըստ զեկույցի՝ ԱՄՆ-ն ու ԵՄ-ը երկար ժամանակ լուրջ ուշադրություն չեն դարձրել ռուսական էներգետիկ քաղաքականությանը, որից հետո արևմտյան անդրադարձը եղել է բավական թույլ ու չհամակարգված: Վերջինս պատճառ է հանդիսացել, որ Մոսկվայում զան այն համոզման, թե Արևմուտքն առնվազն ներկայում ի վիճակի չէ լրջորեն արձագանքել ռուսական էներգետիկ քաղաքականությանը: Այսինքն՝ զեկույցը որպես խնդիր է ներկայաց-

¹ Զեկույցի հեղինակն է Քեյթ Սմիթը (Keith C. Smith):

նում ոչ այնքան ԵՄ էներգետիկ միասնական ռազմավարության բացակայությունը, որքան այն փաստը, որ նաև այդ պատճառով Արևմուտքը մինչ օրս չի կարողանում հակազդել Ռուսաստանի էներգետիկ քաղաքականությանը, հետևաբար՝ այդ ուղղությամբ Մոսկվայի ձեռքբերումները շարունակվելու են:

Երրորդ. զեկույցը հատկապես առանձնացնում է Ֆրանսիայի, Իտալիայի ու Գերմանիայի դերակատարությունը Եվրոպայում ռուսական էներգետիկ քաղաքականության իրականացման գործում: Թեև ուղղակի նշված չէ, սակայն ակնարկվում է, որ էներգետիկ ոլորտում հենց այդ երկրների հետ Ռուսաստանի պայմանավորվածություններն էլ քաղաքական ու, ըստ ամենայնի, ռազմավարական առումով ապահովում են Մոսկվայի ձեռքբերումները Եվրոպայում: Այդ համատեքստում առանձնահատուկ տեղ է տրվում ռուս-գերմանական հարաբերություններին²: Այլ կերպ ասած՝ Մոսկվայի համար Եվրոպայում ռուսական էներգետիկ քաղաքականության ստեղծած հնարավորությունները զեկույցը բարձրացնում է ռազմավարական մակարդակի: Սառը պատերազմի ավարտից հետո առաջին անգամ Ռուսաստանը կարողացավ Եվրոպայի առջև հանդես գալ այնպիսի առաջարկությամբ (էներգետիկ քաղաքականություն), որը ռազմավարական մանևրների հնարավորություն է տալիս Մոսկվային: Մեր կողմից ավելացնենք, որ էներգետիկ քաղաքականությունը Ռուսաստանին Եվրոպայում գործելու համար գրեթե տվեց այն հնարավորությունը, ինչը ժամանակին ստացավ Խորհրդային Միությունը՝ փորձարկելով միջուկային զենքը: Սա, բնականաբար, լուրջ խնդիր է դիտվում Վաշինգտոնում:

Չորրորդ. զեկույցում նշվում է, որ Ռուսաստանի վարչապետ Պուտինն արդյունավետ կերպով կարողանում է օգտագործել «անձնական դիվանագիտությունը»՝ առանձին վերցված եվրոպական երկրներում (և կրկին նշվում են Գերմանիան, Իտալիան, Ֆրանսիան) էներգետիկ լուրջ պայմանավորվածություններ ձեռք բերելու համար: Այդ հանգամանքն էապես խոչընդոտում է ԵՄ միասնական էներգետիկ քաղաքականության ձևավորմանը: Մինևույն ժամանակ, ներկայացվում են ևս երկու կետեր՝

- հատկապես Կենտրոնական Եվրոպայում³ կոռուպցիայի աճի և էներգետիկ բարձր գների պայմաններում Կրեմլն անհրաժեշտ միջոցներ է հատկացնում՝ քաղաքական ուժերին և էներգետիկ ոլորտում առանցքային դերակատարներին աջակցելու միջոցով ներազդելու Եվրոպայում քաղաքական ու տնտեսական որոշումների կայացման վրա,
- իր էներգետիկ քաղաքականության ենթակառուցվածքային մասն ուժեղացնելու նպատակով Մոսկվան ձեռնամուխ է եղել խորհրդային հետախուզության և նախկին սոցձամբարի երկրների անվտանգության կառույցների պաշտոնաթող աշխատակիցների

² Ըստ արևմտյան փորձագիտական գնահատականների՝ ներկայում ռուսական բնական գազի չափաբաժինը Գերմանիայի ներմուծման մեջ կազմում է 43-44% («Nord Stream»-ի գործարկումից հետո այն կհասնի մոտ 60%-ի), Իտալիայի պարագայում՝ 32% (հատկանշական է, որ ռուս-եվրոպական գազային մյուս խոշոր նախագիծը՝ «South Stream», «Газпром»-ը իրականացնում է իտալական «ENI»-ի հետ), Ֆրանսիայի՝ 24%: Ֆրանսիայի պարագայում այդ թիվն առաջիկա տարիներին, ըստ ամենայնի, կմեծանա, քանի որ գազային համագործակցության ոլորտում կողմերը հանգել են ռազմավարական պայմանավորվածությունների: Այդ է վկայում Բարենցի ծովում գտնվող ռուսական «Շտոկման» գազահանքի (բնական գազի պաշարներն այնտեղ գնահատվում են մոտ 3.66 տրլն մ³) շահագործման վերաբերյալ 2007թ. հուլիսի 13-ին «Газпром»-ի և ֆրանսիական «Total»-ի միջև կնքված պայմանագիրը («Շտոկմանի» շահագործման համար ստեղծվել է «Shtokman Development AG» ընկերությունը, որի բաժնետոմսերի 51%-ը պատկանում է «Газпром»-ին, 25%-ը՝ «Total»-ին, իսկ 24%-ը՝ նորվեգական «StatoilHydro»-ին), ինչպես նաև մայիսի 29-30-ը տեղի ունեցած Ռուսաստանի վարչապետ Պուտինի այցը Փարիզ ու նրա բանակցությունները Ֆրանսիայի նախագահ Սարկոզիի հետ, որից հետո՝ հունիսի 10-ին, «Газпром»-ի վարչության նախագահ Ալեքսեյ Միլլերը ֆրանսիական «Le Figaro» պարբերականին տված հարցազրույցում հայտարարեց, թե ընկերությունը մտադիր է կարևոր դեր խաղալ Ֆրանսիայի էներգետիկ շուկայում:

³ Ուշագրավ է այն հանգամանքը, որ զեկույցը կոռուպցիայի աճի մասին խոսում է Կենտրոնական Եվրոպայի պարագայում՝ շրջանցելով, օրինակ, Արևելյան Եվրոպան:

«տեղակայմանը» հատկապես Արևելյան ու Կենտրոնական Եվրոպայում որոշումների կայացման տեսանկյունից հանգուցային կետերում:

Այլ կերպ ասած՝ զեկույցը ներկայացնում է, որ օգտագործելով էներգետիկ քաղաքականության հնարավորությունները՝ Մոսկվան եվրոպական երկրներում ստեղծում է որոշում կայացնողների ռուսամետ շերտ: Սա նույնպես լուրջ խնդիր է դիտվում Վաշինգտոնում:

Ղինամիկայի առումով զեկույցը բաց է թողնում հիմնական հարցը, թե ինչքանով կհաջողվի ԵՄ-ին, այլ կերպ ասած՝ ԱՄՆ-ին ու նրա դաշնակիցներին, ձևավորել միասնական էներգետիկ քաղաքականություն՝ հակադրելու Ռուսաստանի էներգետիկ քաղաքականությամբ: Սակայն հեղինակը հարկ է համարում հատուկ կանգ առնել երկու կետերի վրա.

- Թեև առաջիկա տարիներին գազի ոլորտում ԵՄ պահանջները միայն աճելու են, սակայն կասկած է հայտնվում, որ Ռուսաստանը կկարողանա գալիք տարիներին բավարարել Եվրոպայի գազի պահանջները: Ձեկույցի ներկայացմամբ, վերջին 3-4 տարիներին Ռուսաստանի նավթի ու գազի արտահանման ծավալները չեն աճում, և բնական գազի ոլորտում Եվրոպայի առջև ստանձնած պարտավորություններն ի կատար ածելու համար Մոսկվան արդեն իսկ լրջորեն կախված է Թուրքմենստանից, Ղազախստանից և Ուզբեկստանից: «Առաջիկա 7-10 տարիների ընթացքում ռուսական կախվածությունը Կենտրոնական Ասիայից կաճի, մինչև «Յամալ», «Շտոկման» գազահանքերից և Սախալինից չսկսվի գազի մեծ հոսքը»,- ասված է զեկույցում:
- Որպես երկրորդ կարևոր դինամիկա ներկայացվում է «Газпром»-ի առաջիկա ընդլայնումը Կենտրոնական Եվրոպայում: Ձեկույցում նշվում է, որ «Газпром»-ին հաջողվեց գերմանական «Ruhrgas»-ի օգնությամբ վերահսկողություն սահմանել մերձբալթյան երեք հանրապետությունների գազային ենթակառուցվածքների ու գազամուղների նկատմամբ՝ «Ruhrgas»-ի հետ միասին տեղի շուկայում գրավելով մենաշնորհային դիրք: Դինամիկայի առումով զեկույցը պնդում է, որ 2011-2012թթ. նույնը պետք է սպասել Կենտրոնական Եվրոպայի պարագայում: Որպես հավելում նշվում է, որ վերջերս «Газпром»-ը նոր պայմանագրեր է կնքել Ավստրիայի, Հունգարիայի, Սլովակիայի, Բուլղարիայի, Հունաստանի ու Իտալիայի հետ:

Ձեկույցի հիմնական *եզրակացությունը* կարելի է պայմանականորեն բաժանել երկու մասի՝

- առաջինն այն է, որ Ռուսաստանն իր էներգետիկ քաղաքականության շնորհիվ արդեն իսկ ռազմավարական կարգի պայմանավորվածությունների է անցել եվրոպական *մի շարք* ազդեցիկ պետությունների հետ, ու թեև այդ իմաստով առայժմ առանձնացվում են գերազանցապես ռուս-գերմանական հարաբերությունները, սակայն զեկույցը, փաստորեն, նույն հեռանկարն է տեսնում նաև Իտալիայի ու Ֆրանսիայի պարագաներում,
- երկրորդ՝ զեկույցն ընդունում է, որ ռուսական էներգետիկ քաղաքականության հակադրմանը միտված Արևմտյան (թեև հեղինակն իրականում նկատի ունի ԱՄՆ-ին ու նրա դաշնակիցներին) քայլերը ոչ միայն արդյունավետ չեին, այլև *ներկայում* գոյություն չունի այդ քաղաքականության դեմն առնող գործուն մի մեխանիզմ ու ամենակարևորը՝ հարցի առնչությամբ անդրատլանտյան միջավայրում չկա սկզբունքային փոխհամաձայնություն:

Որպես *առաջարկություններ* ԱՄՆ քաղաքականության համար՝ զեկույցն առանձնացնում է հիմնականում հետևյալ կետերը.

- նպաստել, որ Ռուսաստանի էներգետիկ քաղաքականության նկատմամբ Եվրոպայում ձևավորվի համաեվրոպական կամ ավելի ճիշտ՝ Եվրամիության միասնական էներգետիկ քաղաքականությունը, և այդ նպատակով առաջարկվում է կիրառել «Եվրոպական էներգետիկ խարտիայի» («Energy Charter Treaty») դրույթները և ստեղծել համաեվրոպական փոխկապակցված էներգետիկ շուկա, ինչը պետք է վերջ տա առանձին եվրոպական երկրների կախվածությունը Մոսկվայից,

- նպաստել, որպեսզի առաջին հերթին հետխորհրդային (Ուկրաինա, Մոլդովա) ու Արևելյան Եվրոպայի երկրների էներգետիկ շուկաներում, ենթակառուցվածքներում մուտք գործեն «Արևմտյան ներդրողները» (պարզ է, որ հեղինակն առաջին հերթին նկատի ունի ԱՄՆ ու նրա դաշնակիցների ընկերությունները):

Հետևություններ

Հաշվի առնելով նաև «*The Nixon Center*»-ի հրապարակած վերոհիշյալ զեկույցը՝ կարելի է ասել, որ ԱՄՆ փորձագիտական շրջանակները կամ առնվազն դրանց մի զգալի մասն այն կարծիքին են, թե ռուս-եվրոպական էներգետիկ պայմանավորվածությունները ռազմավարական կարգի փոփոխությունների պատճառ են հանդիսանում Եվրոպայում: Պատահական չէ, որ երկու զեկույցներն էլ էական են համարում ինստիտուցիոնալ՝ անդրատլանտյան կամ համաեվրոպական մակարդակի հակաքայլերի ձևավորումը Ռուսաստանի էներգետիկ քաղաքականության նկատմամբ: Վաշինգտոնում գնահատում են, որ էներգետիկ ոլորտում Մոսկվայի առանձին պայմանավորվածությունները եվրոպական ազդեցիկ պետությունների հետ ոչ այնքան լուրջ հարված են հասցնում ՆԱՏՕ կամ առավել ևս ԵՄ միասնությանը, այլ թուլացնելով այդ միասնությունը՝ Մոսկվան հասնում է Եվրոպայում ԱՄՆ ազդեցության կրճատմանը, քանի որ ՆԱՏՕ ու մասամբ ԵՄ շրջանակներում Վաշինգտոնի ու եվրոպական մայրաքաղաքների համագործակցությունը Հին աշխարհում ամերիկյան ազդեցության կարևոր գրավականներից է:

Երկրորդ, չի կարող ուշադրություն չգրավել այն հանգամանքը, որ չնայած թե՛ «*The Nixon Center*»-ի, թե՛ «*CSIS*»-ի զեկույցներն ընդունում են, որ էներգետիկ հարցերում եվրոպական ազդեցիկ երկրներն առանձին-առանձին են պայմանավորվում Մոսկվայի հետ ու այդ միտումը զգալիորեն խորացել է՝ որոշ դեպքերում հասնելով միջպետական ռազմավարական կարգի փոխհամաձայնությունների, ավելին՝ առաջիկայում դա միայն շարունակվելու է, բայց երկու կենտրոններն էլ պաշտոնական Վաշինգտոնին խորհուրդ են տալիս Ռուսաստանի էներգետիկ քաղաքականության նկատմամբ հասնել համաեվրոպական կամ առավել ևս՝ անդրատլանտյան պայմանավորվածության կայացմանը: Այլ կերպ ասած՝ «*The Nixon Center*»-ն ու «*CSIS*»-ը առաջարկում են ԱՄՆ պետական քաղաքականությանը գործել մի ուղղությամբ, որը ոչ միայն արդեն այսօր չի աշխատում, այլև որի դինամիկան գոնե ներկայում ԱՄՆ-ի համար ունի բացասական բնույթ: Սա կարող է վկայել, որ այսօր Վաշինգտոնում նույնպես ինդիքների են բախվում՝ ռուսական էներգետիկ քաղաքականության հակազդմանը միտված գործուն մեխանիզմների մշակման առումով:

Սարգիս Հարությունյան
«Նորավանք» հիմնադրամ

ЧЕРНОМОРСКИЕ ПРОЕКТЫ: ТРЕБУЕТСЯ РАВНЫЙ ПОДХОД К ВЗАИМОВЫГОДНОМУ СОТРУДНИЧЕСТВУ

Экономические проекты, связанные с черноморским регионом, получают в последнее время свое развитие, в частности, на энергетическом направлении. Особую активность в сфере генерирования новых идей и их оформления в последовательные планы реализации многосторонних взаимовыгодных энергетических проектов по всему периметру расширенной черноморской зоны проявляет Россия, как крупнейшая держава региона, в особенности по добыче и поставкам энергетических ресурсов на рынки потребления.

Присутствующие в актуальной повестки дня идеи «окольцевания» Черноморского региона двумя проектами – *Черноморское транспортное кольцо* и *Черноморское электроэнергетическое кольцо* – инициированы российской стороной и поддерживаются ею на самом высоком уровне.

Выступая на Балканском энергетическом саммите в Загребе, президент России В.Путин высказался в поддержку реализации проекта «Черноморское электроэнергетическое кольцо»: «Важным является проект синхронизации энергосистем Западной, Центральной и Южной Европы с энергосистемами стран СНГ и Балтии. Его реализация позволит создать Черноморское энергетическое кольцо, которое соединит все европейские страны, расположенные в регионе Черного моря»⁴.

Важность реализации проекта «Черноморское электроэнергетическое кольцо»⁵ (далее – Проект) складывается из нескольких компонентов: 1) Проект даст возможность странам, испытывающим дефицит в энергоресурсах, выйти на систематизированный, урегулированный и институционально оформленный уровень обеспечения своих энергопотребностей в рамках основных параметров общего черноморского энергетического рынка; 2) Проект по определению будет носить расширенный и по географическому, и по энергоформирующему критерию характер. В отношении последнего можно сказать, что Проект будет иметь проецирующее влияние на более широкую сферу энергетического сотрудничества в регионе, он, так или иначе, затронет взаимосвязанные сферы энергопоставок и энергопотребления региона: трубопро-

⁴ Россия обещает решить энергетические проблемы Балкан, <http://www.vesti.ru/doc.html?id=127485>, 24.06.2007.

⁵ Осуществление проекта «Черноморское электроэнергетическое кольцо» является долгосрочным процессом. Главная технологическая задача Проекта – синхронизировать две электроэнергетические системы, отличающиеся по своим эксплуатационно-технологическим характеристикам, в регионе стран ОЧЭС. Одна система объединяет страны ОЧЭС, потребляющие электроэнергию по стандартам, принятым для западноевропейской электроэнергетической системы (система *Union for the Co-ordination of Transmission of Electricity, UCTE*), а другая охватывает страны постсоветского пространства – система *Interconnected Power System/United Power System, IPS/UPS*).

Энергетическая система Турции работает в режимах обоих указанных стандартов, но в энергетической повестке дня страны есть цель по полному вхождению в систему *UCTE*.

Предварительная работа экспертов в рамках Проекта показала, что реализация главной цели Проекта – синхронизация электросетей – требует последовательной этапизации двусторонних подключений к сетям друг друга стран-участниц ОЧЭС. Для подсоединения двух систем друг к другу и их синхронной работы необходимы выработка и согласование технических требований, организационной структуры и эксплуатационных правил, другой нормативной материально-технологической базы. (*John Roberts, Energy Cooperation Among the BSEC Member States. Towards an Energy Strategy for the BSEC // International Centre for Black Sea Studies (ICBSS), Xenophon Paper № 3, October 2007*).

водные магистрали, строительство новых и модернизация существующих тепло- и гидроэлектростанций; создание благоприятного инвестиционного климата и повышение уровня транспарентности в таких вопросах, как прохождение, строительство трубопроводов и связанной с ними инфраструктуры, ценообразование на поставляемые энергоресурсы, дающее поставщикам и конечным потребителям энергоресурсов стабильность в определении их энергетической политики на годы вперед и другое; повышение интегрированности региональных энергетических рынков; налаживание сотрудничества в обеспечении физической безопасности энергообъектов; укрепление природоохранной составляющей энергетики.

Очевидно, что Проект, носящий столь масштабный характер, охватывающий, прежде всего, страны-участницы Организации Черноморского экономического сотрудничества (ОЧЭС), будет нести значительную геополитическую и геоэкономическую нагрузку. Стратегическую идею России, кроме прочего, можно усмотреть в том, что формирование Черноморского электроэнергетического кольца даст ей новые возможности проводить последовательную и учитывающую интересы своих контрагентов по Проекту политику, нейтрализующую планы глобальных внешних акторов на рынке потребления энергоресурсов по задействованию «обходных» России маршрутов энергопоставок, императивной диверсификации каналов поставок, диктуемой, зачастую, вопреки воле непосредственных внешних потребителей российских энергоресурсов.

Россия готова предложить свой «сюжет энергетической диверсификации», привязанный к нуждам непосредственных потребителей энергоресурсов, отражающей специфику и потенциал энергетического пространства черноморского региона и повышающий, в конечном итоге, взаимовыгодность черноморского энергетического многостороннего сотрудничества. Срединное положение Черноморского региона на стыке между европейскими странами-потребителями энергоресурсов и Каспийским бассейном ставит задачу совмещения интересов основных стран-производителей энергоресурсов на европейские рынки. Интересная мысль в этой связи высказана экспертом Центра европейских исследований Средневосточного технического университета в Анкаре Б.Гюльтекин-Пансманн: «Попытки связать Европейский Союз через Черное море с каспийскими ресурсами ведет к признанию важности иранских ресурсов и диверсификации транзитных маршрутов для российского газа»⁶.

Как показал опыт ориентации России, в основном, на двустороннее формирование режимов энергопоставок своим контрагентам в предшествующие годы, это приводит ко многим сложностям, ведущим к дистанцированию некоторых соседних ей стран, считающих себя «обделенными» в энергетическом плане. Многосторонний же подход должен избежать деструктивности другого плана, связанной с политикой «тотальной» скупки энергетических активов своих партнеров, обсуждение которой некоторыми российскими кругами представляется как наиболее правильный курс внешней энергетической политики⁷.

Одним из ключевых акцентов в формировании и развитии Проекта должен стать фактор обеспечения энергетической безопасности стран Черноморского региона, который нуждается в своем концептуальном оформлении. С российской стороны такой акцент был сделан на прошедшем 15-м саммите ОЧЭС в Стамбуле. Выступление президента России В.Путина на сам-

⁶ *Burcu Gültekin-Punsmann*, Black Sea Regional Policy Approach: A Potential Contributor to European Energy Security // International Centre for Black Sea Studies (ICBSS), Policy Brief № 6, May 2008., http://www.icbss.org/index.php?option=com_docman&task=doc_download&gid=501.

⁷ У России есть желание стать хозяином энергоактивов Причерноморья. Азербайджан, Албания, Болгария, Сербия, Украина, Турция и другие страны - члены ОЧЭС в обмен на свои распределительные сети получают гарантированные поставки нефти, газа и, возможно, электричества. Идея продавать электричество не только в Китай (который является главным покупателем у «Интер РАО ЕЭС»), но и в Южную Европу лоббируется Россией уже давно. Но технически она будет осуществима лишь при согласии всех стран будущего Черноморского энергокольца объединить свои энергосистемы с российской. (*Владимир Путин осадил Константинополь*, «Газета» № 113, 26.06.2007, <http://gzt.ru/business/2007/06/25/220023.html>).

мите затронуло вопрос создания Черноморского энергетического кольца, которое стало бы одним из факторов энергобезопасности стран-участниц ОЧЭС.

Развитию взаимовыгодного энергетического сотрудничества в Черноморском регионе мешают нерешенные этнополитические конфликты. Особую активность на многосторонней «черноморской площадке» отстаивания своих дипломатических интересов проявляет один из членов ОЧЭС Азербайджан по отношению к другому члену Организации – Армении. Последним по времени примером деструктивной позиции Азербайджана, блокирующей все каналы возможного выхода двух конфликтующих стран на взаимовыгодное, пусть даже и опосредованное, сотрудничество в расширенных и диверсифицированных рамках черноморско-каспийского региона, нашел свое выражение во время подписания 9 апреля 2008г. Совместной декларации стран-участниц ОЧЭС о сотрудничестве с Европейским Союзом в области энергетики.

Документ был подписан по итогам встречи министров энергетики стран-членов ОЧЭС и заседания Рабочей группы ОЧЭС по энергетике, которые прошли в Киеве 7-9 апреля 2008г.

Согласно документу, стороны договорились изучить возможность начала координации процесса по гармонизации законодательной базы в сфере энергетики между странами-членами ОЧЭС и ЕС, а также рассмотреть возможность разработки объединенного плана действий ОЧЭС-ЕС в энергосфере. Стороны также выразили намерение развивать практическое и целенаправленное сотрудничество с Европейской Комиссией с целью повышения синергетического эффекта в реализации региональных инициатив ОЧЭС и ЕС в сфере энергетики. В декларации также отмечается необходимость ускорить создание сборника национальных энергетических стратегий членов ОЧЭС и рассмотреть возможность разработки единой региональной энергетической стратегии организации. Кроме того, стороны договорились предложить ЕС присоединиться к целям ОЧЭС в области обеспечения энергетической безопасности в регионе и др.

Представитель Азербайджана, выразив мнение своей страны в отношении негативного влияния затянувшихся конфликтов на региональное сотрудничество и необходимости скорейшего решения этих конфликтов в соответствии с принципами суверенности и территориальной целостности государств, сделал письменное заявление к тексту Декларации: «Республика Азербайджан заявляет, что ни одно из положений этой Декларации для нее в отношении Республики Армении не будет принято, так как в данный момент территории Азербайджана находятся под оккупацией Армении. Азербайджан ни в какой сфере не будет сотрудничать с Арменией до освобождения указанных территорий».

В связи с этим стоит отметить, что 15 апреля 1998г. в Ереване был подписан Меморандум о сотрудничестве стран-участниц ОЧЭС в сфере электроэнергетической промышленности. Под Меморандумом стоит подпись Азербайджана, и никакими заявлениями тогда свою позицию Азербайджан не оговаривал.

Михаил Агаджанян

ԷՆԵՐԳԵՏԻԿ ԳԱԳԱԹԱԺՈՂՈՎ ԿԻԵՎՈՒՄ

Մայիսի 22-23-ը Ուկրաինայի մայրաքաղաք Կիևում էին հավաքվել, այսպես կոչված, Կասպյան-սևծովյան և բալթյան էներգետիկ տարանցմամբ զբաղվող երկրները, որոնք արդեն երրորդ անգամ են փորձում միավորվել և իրենց երկրներով էներգետիկ ռեսուրսների փոխանցումների կարգավորման ընդհանուր քաղաքականություն մշակել: Մա՛ պաշտոնապես, իսկ իրականում հավաքի նշված ձևաչափը, ըստ ռուս շատ վերլուծաբանների, հակառուսական էր, քանի որ այս երկրներից շատերի տարածքով են դեպի Արևմուտք հոսում հենց ռուսական էներգակիրները՝ գազը և նավթը: Նշենք, որ պաշտոնական Մոսկվայի վերջին տարիների քաղաքականության արդյունքում այս երկրներից շատերը կարող են մեծ գումարներ կորցնել և զրկվել Ռուսաստանի վրա «խողովակային» ճնշում գործադրելու հնարավորությունից: Հիշեցնենք, որ Ուկրաինայի մայրաքաղաքում էին հավաքվել Լատվիայի, Լիտվայի, Էստոնիայի, Լեհաստանի, Ադրբեջանի, Վրաստանի նախագահները, ներկայացուցիչներ կային նաև ԱՄՆ-ից, Ղազախստանից, նաև Թուրքմենստանից: Հասկանալի է, որ գազաթափոցովը տեղի էր ունենում Եվրամիության հովանու ներքո, որը նույնպես շահագրգռված է թուլացնել կախվածությունը ռուսական էներգակիրներից: Եվրամիության էներգետիկ հարցերով հանձնակատար Անդրիս Պիեբալգսը գազաթափոցովի ընթացքում հայտարարեց, թե «չի կարելի թույլ տալ, որ նա (Ռուսաստանը) մտածի, որ ինքը մոնոպոլիստ է»⁸: Նկատենք, որ այս հավաքն անցած տարի Վիլնյուսում, իսկ այս տարի Կրակովում տեղի ունեցած հավաքների շարունակությունն է, որի նպատակն է նաև պաշտոնական Կիևի ու Վարշավայի կողմից հովանավորվող Օդեսա-Բրոդի-Պլոցկ-Գդանսկ նավթամուղի շինարարության ծրագրի հաստատումը: Հիշեցնենք, որ այս նախագծով (այն գնահատվում է մոտ 1.3 մլրդ դոլար) նախատեսվում է իրար կապել Սև և Բալթիկ ծովերը: Եվ Ուկրաինան ու Լեհաստանը հույս ունեն դեպի այս խողովակաշարն ուղղել Կասպից ծովի ավազանից և Կենտրոնական Ասիայից հոսող նավթը: Չնայած Եվրամիության, Ուկրաինայի և Լեհաստանի ակտիվ լոբբինգին՝ նավթամուղի շինարարությունը տեղից չի շարժվում, և ամենկարևորը՝ պարզ չէ, թե ինչ նավթ է հոսելու այս խողովակաշարով: Ահա հենց այս հարցի պատասխանն է, որ պետք է տրվեր Կիևում: Բացի այդ, մերձբալթյան երկրները ցանկանում են էներգետիկ փոխադրումների ընդհանուր քաղաքականություն մշակել: Գաղտնիք չէ, որ Ռուսաստանից դեպի Եվրոպա ուղղվող նավթի և գազի խողովակաշարերն անցնում են հենց այս երկրներով, ինչը նրանց հսկայական եկամուտներ էր բերում: Մակայն Կրեմլի քաղաքականության փոփոխությունը, մասնավորապես՝ «Հյուսիսային հոսք» և «Հարավային հոսք» կոչվող գազամուղների կառուցումը, ինչպես նաև Բալթիկ ծովի ռուսական ափին նոր տերմինալների շահագործումն էականորեն կրաճատել է, իսկ հետագայում՝ էլ ավելի կկրճատի այս երկրների եկամուտները ռուսական էներգակիրների տարանցումից:

Հենց այս խնդիրներն են միմյանց մոտեցնում այս երկրներին, և կարող ենք ասել, որ չնայած էներգետիկ կոչվող գազաթափոցովին՝ իրականում Կիևում տեղի ունեցավ քաղաքական հավաք, որտեղ, փաստորեն, փորձ է արվում մշակել ընդդեմ Ռուսաստանի նոր քաղաքականություն: Ռուս հայտնի քաղաքագետ Մոդեստ Կոլերովի կարծիքով, որոշ երկրների՝ Ադրբեջանի, Թուրքմենստանի և Ղազախստանի համար այս հավաքի նպատակը սեփական քաղաքական նշանակությունը կարևորելն է, այն դեպքում, երբ տնտեսական կարևորությունը

⁸ ИА REGNUM «Новости», *Еврокомиссар по энергетике: Россия - не монополист, и ей на это указали.* www.regnum.ru/news/1009787.html 03.06.2008

շատ կասկածելի է: «Ղազախստանի տնտեսական դժվարությունները, Ադրբեջանում նավթի պաշարների արդյունահանման կանխատեսելի նվազումը և Թուրքմենստանի էներգետիկ պաշարների կասկածելի գնահատականները վերջիններիս ստիպում են երկխոսություն սկսել «ժողովրդավարական» ռեսուրս ունեցող սնանկ երկրների հետ», ասում է Կոլերովը⁹: Ըստ նրա՝ առանց կենտրոնաասիական նավթի, այսպես կոչված, կասպյան-սևծովյան-բալթյան տարանցումն անհիմաստ գործընթաց է, որն ապագա չունի: Ըստ մեկ այլ ռուս քաղաքագետի՝ Դմիտրի Վիդրիևի, դժվար է էներգետիկ անվանել մի գազաթաժողով, որին չեն մասնակցել էներգետիկ ռեսուրսներ ունեցող «մատակարար» երկրներ¹⁰:

Սկստենք, որ էներգետիկ ռեսուրսներ ունեցող մեկ երկիր՝ Ադրբեջանը, այնուամենայնիվ, մասնակցել է գազաթաժողովին, սակայն ասել, թե դա լուրջ կշիռ է տալիս այս հավաքին՝ դժվար է: Մինևույն ժամանակ, նկատենք, որ Ուկրաինան հույս ունի, այնուամենայնիվ, համոզել Իլիամ Ալիևին, որ վերջինս Օդեսա-Բրոդի կոչվող խողովակաշար ուղղի որոշակի քանակությամբ նավթ: Սակայն դա հնարավոր կլինի միայն ի հաշիվ Բաքու-Ջեյհանի, ինչից կտուժի ոչ միայն Թուրքիան, այլ նաև Իսրայելը, որը ժամանակին ակտիվորեն զբաղվում էր այս նախագծի լոբբինգով, իսկ այժմ Ջեյհանից դուրս եկող նավթի հիմնական սպառողներից մեկն է:

Կիևյան էներգետիկ գազաթաժողովի հիմնական արդյունքն այն էր, որ կնքվեց, այսպես կոչված, գլոբալ էներգետիկ անվտանգության սկզբունքների մասին կիևյան հռչակագիրը: Ըստ որոշ մասնագետների՝ սա, փաստորեն, Եվրամիության էներգետիկ խարտիայի կրկնությունն է: Գաղտնիք չէ, որ այդ խարտիան, իր հերթին, ստեղծվել է, որպեսզի ռուսական էներգետիկ քաղաքականության դեմ միասնական հայեցակարգ մշակվի: Այսինքն՝ իր ձևի մեջ սա ընդգծված հակառուսական փաստաթուղթ է, որն իր հերթին ստացավ Ուկրաինայի, Ադրբեջանի, Վրաստանի աջակցությունը: Էներգետիկ գազաթաժողովը դադարեց այդպիսին լինելուց և, փաստորեն, վերածվեց քաղաքական հավաքի, և ընդունված որոշումներն էլ ընդգծված քաղաքական են: Ինչ վերաբերում է Ուկրաինայի ներկա ղեկավարության համար ռազմավարական նշանակություն ունեցող Օդեսա-Բրոդի-Պլոցկ-Գդանսկ նավթամուղին, ապա այդ հարցով ընդամենը ընդունվեց համատեղ հայտարարություն այն մասին, որ ստեղծվում է այս նախագծի տեխնիկատնտեսական հետազոտման աշխատանքային խումբ: Սակայն նավթամուղի հնարավոր ավարտման և այն նավթով ապահովելու մասին կոնկրետ ոչ մի պայմանագիր գազաթաժողովի ընթացքում չկնքվեց: Այսպիսով, կարող ենք փաստել, որ ընդգծված քաղաքական որոշումներով կիևյան հավաքի մասնակիցները ցանկանում են ճնշում գործադրել Ռուսաստանի վրա, ինչի համար նրանց պետք է միասնական քաղաքականություն մշակել: Ինչպես նշեցինք, պաշտոնական Մոսկվան կրճատում է էներգակիրների տարհանումը նշված երկրներից, մասնավորապես՝ արդեն այս տարվանից համարյա ամբողջովին դադարեցվել է նավթի առաքումը լատվիական Վենտսպիլս նավահանգիստ: Այս նավահանգստը երկրի բյուջեին նախկինում տարեկան 400 մլն դոլար գումար էր բերում¹¹: Ռուսաստանը մերձբալթային երկրներից սիստեմատիկորեն կրճատում է նավթի առաքման ծավալները: Մասնավորապես, Էստոնիան տարեկան 80 մլն դոլար գումար է ապահովում ռուսական էներգակիրների տարանցումից: Ռուսական նավթի առաքումը դադարեցվել է նաև Լիտվայի Մաժեյկայի նավթավերամշակման գործարանին: Նշենք, որ արդեն 2010-ից Մոսկվան սկսում է ավելացնել նավթի արտահանումը ոչ միայն Բալթիկ ծովի ռուսական ափից, այլ նաև կառուցելու է նոր նավթամուղ դեպի Մուրմանսկ և Արխանգելսկ նավահանգիստներ, ինչը նրան

⁹ ИА REGNUM «Новости», *Декларации энергетического саммита в Киеве - вопль отчаяния неэффективных союзников Запада: Модест Колеров*, www.regnum.ru/news/1005164.html 25.05.2008

¹⁰ ИА REGNUM «Новости», *Политолог: Энергетический саммит в Киеве, прошедший без "поставщиков", сложно назвать полноценным*. www.regnum.ru/news/1005996.html 27.05.2008

¹¹ ИА REGNUM «Новости», *Ашот Егиазарян: Энергетическое НАТО и бунт транзитеров в Киеве*, www.regnum.ru/news/1006563.html 28.05.2008

հնարավորություն կտա դադարեցնել նավթի առաքումը մերձբալթյան հանրապետությունների նավահանգիստներից և նույնիսկ կրճատել առաքումը Դրուժբա նավթամուղով, այսինքն՝ Ուկրաինայի և Լեհաստանի տարածքով:

Կարող ենք ասել, որ Ռուսաստանի գործնական քայլերին նրա հարևան երկրները փորձում են քաղաքական պատասխան տալ՝ ստեղծելով տարբեր տրամաչափի «Էներգետիկ» միություններ, որոնց հակառուսականությունը բացատրվում է նրանց ցանկությամբ՝ ունենալ Ռուսաստանի էներգակիրների տարանցման հնարավորությունը որպես տնտեսական միջոց, որը միլիոնավոր դոլարների եկամուտ է բերում, և այն օգտագործել նաև որպես քաղաքական ճնշման գործիք Մոսկվայի նկատմամբ ինչ-որ դիվիդենտներ ձեռք բերելու ակնկալիքով:

Արևելաեվրոպական երկրների նման երկակի խաղը, հասկանալի է, արժանանում է Բրյուսելի և Վաշինգտոնի հավանությանը: Կարող ենք փաստել, որ այնուամենայնիվ, այս խաղում՝ Ռուսաստանն ընդդեմ նոր էներգետիկ դաշինքի, Մոսկվան ամուր դիրքեր ունի:

Արմեն Մանվելյան

ԱԾՈՒԽ. ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԸ

ԵՎ ԴՐԱՆՑ ՍՊԱՌՈՒՄԸ Վիճակագրական վերլուծություն

Ածխարտադրության զարգացման դինամիկան. համաշխարհային և տարածաշրջանային տվյալներ

Վիճակագրությունը ցույց է տալիս, որ ածխի համաշխարհային արտադրության դինամիկան վերջին 25 տարիներին աճել է 92%-ով: Եթե 1996թ. ածխի համաշխարհային արտադրությունը կազմում էր 3,734 մլն տոննա, ապա 2005թ. այդ ցուցանիշը 4,934 մլն տոննա էր: 2006թ. տվյալներով, նախորդ տարվա համեմատությամբ, ածխի համաշխարհային արտադրությունն աճել է 8,8%-ով՝ հասնելով 5,370 մլն տոննայի:

Միջազգային էներգետիկ վիճակագրության համաձայն, 1986-2006թթ. ածխի համաշխարհային սպառման դինամիկան, ըստ տարածաշրջանների աստիճանակարգման, կայուն աճման միտում է ունեցել միայն ասիական/խաղաղօվկիանոսյան տարածաշրջանում (ինչը պայմանավորված է հիմնականում Չինաստանի գործոնով), որի արձանագրած ցուցանիշը նշված ժամանակահատվածում, որպես կանոն, գերազանցել է մյուս տարածաշրջանների քանակական արդյունքները: Սույն ժամանակագրական բաժանման համաձայն, Եվրոպայում և նախկին ԽՍՀՄ տարածաշրջանում ածխի սպառման դինամիկան կայուն նվազման միտում է արձանագրել, իսկ Հյուսիսային Ամերիկայի պարագայում՝ 1986թ. համեմատ ընդամենը 2% աճ, իսկ 2006թ. դրությամբ՝ 1986թ. համադրությամբ 3% նվազում (տե՛ս *Աղյուսակ 1, Գրաֆիկ 1*):

Աղյուսակ 1

Ածխի համաշխարհային սպառման դինամիկան 1986-2006թթ.՝ ըստ տարածաշրջանների, %-ով

Տարածաշրջան	1986	1996	2006
Եվրոպա	17%	11%	7%
Նախկին ԽՍՀՄ	17%	8%	6%
Հյուսիսային Ամերիկա	21%	23%	18%
Ասիա/խաղաղօվկիանոսյան	39%	53%	65%
Համաշխարհային	3232 մլն տ	3773 մլն տ	5339 մլն տ

Վիճակագրությունը ցույց է տալիս, որ 1973թ. տվյալներով համաշխարհային ածխարտադրության ուղիղ կեսը բաժին էր ընկնում ՏՀԶԿ անդամ երկրներին (տե՛ս ծանոթագրությունը), որի 2006թ. ցուցանիշը կտրուկ նվազել է մինչև 28.1%-ի: Պետք է նկատել, որ համաշխարհային ածխարտադրությունում ՏՀԶԿ անդամ երկրների ցուցանիշի անկումը պայմանավորված է հիմնականում ոլորտում Չինաստանի ցուցանիշի աճով: Այսպես, եթե 1973թ. համաշխարհային ածխարտադրությունում Չինաստանի մասնաբաժինը կազմում էր 18.7%, ապա 2006թ.՝ 46.2% (գրեթե կեսը): Ածխարտադրության տարածաշրջանային աստիճանակարգման ցուցանիշներին կարող էք ծանոթանալ *Գրաֆիկ 2, 3-ում*:

Ներկայում ածխարտադրության աճի տեմպերի հարցում զգալի է նախնառաջ չինական գործոնի դերը, որը կներկայացվի նաև թվային վիճակագրության տեսքով: 2006թ. Չինաստանն արտադրել է շուրջ 1,956 մլն տոննա ածուխ (ինչը կազմում է նույն թվականին համաշխարհային ածխարտադրության շուրջ 36%-ը)՝ գլխավորելով ածխարտադրող երկրների աստիճանակարգը: Չինաստանին հաջորդում են Միացյալ Նահանգները (համաշխարհային ածխար-

տաղրության 18.5%-ը, Հնդկաստանը՝ 7.4%-ը, Ավստրալիան ու Ռուսաստանը՝ համապատասխանաբար 6.7 և 5.1%-ը): ԱՊՀ երկրներից ցուցակում ընդգրկված են նաև Ղազախստանն ու Ուկրաինան, որոնք 2006թ. արտադրել են համապատասխանաբար 86,8 և 80,6 մլն տոննա: Թուրքիայի մասնաբաժինը կազմել է համաշխարհային ածխարտադրության 0.8%-ը (տե՛ս Աղյուսակ 2):

Աղյուսակ 2

Ածխի արտադրությունն ըստ երկրների, 2006թ.

դիրք	երկիր	ածխի արտադրություն, մլն տոննա
1.	Չինաստան	1,956
2.	ԱՄՆ	1,008.3
3.	Հնդկաստան	403
4.	Ավստրալիա	364,5
5.	Ռուսաստան	280
6.	Հար. Աֆրիկա	242,8
7.	Գերմանիա	207,7
8.	Լեհաստան	161,2
9.	Ինդոնեզիա	132,4
10.	Ղազախստան	86,8
11.	Ուկրաինա	80,6
12.	Հունաստան	70,8
13.	Կանադա	66
14.	Չեխիա	61,8
15.	Կոլումբիա	55
16.	Թուրքիա	48
17.	Ռումինիա	35
18.	Վիետնամ	26,4
19.	Բուլղարիա	26,2
20.	Մեծ Բրիտանիա	25,1
21.	Իսպանիա	20,5
22.	Թաիլանդ	20,2
23.	Հունգարիա	14
24.	Վենեսուելա	9
25.	Մեքսիկա	9
26.	Նոր Զելանդիա	5
27.	Բրազիլիա	4,4
28.	Զիմբաբվե	3,3
29.	Հարավային Կորեա	3,2
30.	Պակիստան	3
31.	Ճապոնիա	1,3
32.	Ֆրանսիա	0,9
Համաշխարհային		5,428

Աղբյուրը՝ http://www.nationmaster.com/graph/ene_coa_pro-energy-coal-production

Ածխարտադրությունը՝ որպես էներգետիկ սեկտոր

Ածխարտադրության սեկտորը զգալի տեղ է զբաղեցնում համաշխարհային էներգաարտադրությունում: Միջազգային էներգետիկ կազմակերպությունների գնահատականների համաձայն, համաշխարհային էներգաարտադրության մի զգալի հատվածը՝ շուրջ 25-26%-ը, բաժին է ընկնում ածխարտադրության սեկտորին (տե՛ս *Գրաֆիկ 4*): Համաշխարհային էներգետիկայի սպառման մեջ ածխարտադրության սեկտորը զիջում է միայն նավթին, որ,ն ինչպես նշված է գրաֆիկում, կազմում է համաշխարհային էներգաարտադրության 35%-ը:

**Ածխի մասնաբաժինը համաշխարհային էներգիայի արտադրությունում,
առանձին երկրների օրինակով**

Ածխարտադրության սեկտորը ներկայացնում է համաշխարհային էլեկտրաէներգիայի արտադրության զգալի հատվածը՝ կազմելով վերջինիս 40%-ը (տե՛ս *Գրաֆիկ 5*): Նշենք նաև, որ համեմատաբար բարձր են գազի (20%) ու հիդրոէներգետիկ (16%) սեկտորների ցուցանիշները, որոնց հանրագումարը համաշխարհային էլեկտրաէներգիայի արտադրության համատեքստում չի գերազանցում ածխի մասնաբաժինը:

Վիճակագրական տվյալներ են ներկայացված նաև առանձին երկրների էլեկտրաէներգիայի սպառման տոկոսային հարաբերակցությունում ածխի կիրառման ցուցանիշների վերաբերյալ: Մասնավորապես, *Աղյուսակ 3-ում* ներկայացվում է էլեկտրաէներգիայի արտադրությունում ածխի մասնաբաժնին վերաբերող վիճակագրությունն այն երկրներում, որոնց էլեկտրաէներգիայի արտադրությունը մեծապես կախված է ածխի սեկտորից: Վիճակագրության համաձայն, այդ ցուցակը գլխավորում են Լեհաստանն ու Հարավային Աֆրիկան, որոնց էլեկտրաէներգիայի արտադրությունում ածխի մասնաբաժինը 2006թ. պատկառելի է՝ 93%: Նրանց հաջորդում են Ավստրալիան, Չինաստանն ու Իսրայելը՝ համապատասխանաբար 80, 78 և 71%: Աղյուսակը եզրափակում են Միացյալ Նահանգներն ու Գերմանիան (համապատասխանաբար 50 և 47%):

Աղյուսակ 3

Էլեկտրաէներգիայի արտադրությունում ածխի մասնաբաժինը, 2006թ.

Երկիրը	Էլեկտրաէներգիայի արտադրությունում ածխի մասնաբաժինը, %-ով
1. Լեհաստան	93%
2. Հարավ. Աֆրիկա	93%
3. Ավստրալիա	80%
4. Չինաստան	78%
5. Իսրայել	71%
6. Ղազախստան	70%
7. Հնդկաստան	69%
8. Մարոկկո	69%
9. Չեխիա	59%
10. Հունաստան	58%
11. ԱՄՆ	50%
12. Գերմանիա	47%

Աղբյուրը՝ http://www.worldcoal.org/assets_cm/files/PDF/fact_card07.pdf

Ածխի հայտնաբերված պաշարները

Ածխի պաշարներ կան աշխարհի գրեթե բոլոր երկրներում, սակայն վերականգնվող պաշարներ առկա են միայն դրանցից 70-ում: Ածխարտադրության ներկայիս մակարդակների պարագայում ածխի հայտնաբերված պաշարները կբավարարեն 147 տարի: Ի լրումն՝ նշենք, որ նավթի և գազի հայտնաբերված պաշարները կբավականացնեն համապատասխանաբար 41 և 63 տարի:

Աղյուսակ 4-ում ներկայացված վիճակագրությունից կարելի է նկատել, որ 2006թ. տարեվերջի դրությամբ ածխի հայտնաբերված պաշարներով հարուստ է առաջին հերթին Միացյալ Նահանգները (համաշխարհային հայտնաբերված պաշարների 27.1%-ը), այնուհետև՝ Ռուսաստանն ու Չինաստանը, համապատասխանաբար 17.3 և 12.6%: Նշված երեք

երկրների ցուցանիշները միասին վերցրած կազմում են ածխի համաշխարհային հայտնաբերված պաշարների ավելի քան կեսը՝ 57%-ը:

Աղյուսակ 4

Ածխի (անտրացիտ, բիտումային, ենթաբիտումային և լիգնիտ) հայտնաբերված համաշխարհային պաշարներն ըստ երկրների ու տարածաշրջանների, 2006թ. տարեվերջ

երկիր/տարածաշրջան	Ածխի հայտնաբերված պաշարները, մլն տոննա	Համաշխարհային մասնաբաժինը, %
ԱՄՆ	246643	27,1%
Կանադա	6578	0,7%
Մեքսիկա	1211	0,1%
Հյուսիսային Ամերիկա, ընդհ.	254432	28%
Բրազիլիա	10113	1,1%
Կոլումբիա	6611	0,7%
Վենեսուելա	479	0,1%
Այլ՝ Հար./Կենտր. Ամերիկա	2690	0,3%
Հարավ./Կենտր. Ամերիկա, ընդհ.	19893	2,2%
Բուլղարիա	2187	0,2%
Չեխիա	5552	0,6%
Ֆրանսիա	15	0,05%-ից քիչ
Գերմանիա	6739	0,7%
Հունաստան	3900	0,4%
Հունգարիա	3357	0,4%
Ղազախստան	31279	3,4%
Լեհաստան	14000	1,5%
Ռումինիա	494	0,1%
Ռուսաստան	157010	17,3%
Իսպանիա	530	0,1%
Թուրքիա	4186	0,5%
Ուկրաինա	34153	3,8%
Մեծ Բրիտանիա	220	0,05%-ից քիչ
Այլ՝ Եվրոպա և Եվրասիա	23473	2,6%
Եվրոպա և Եվրասիա, ընդհ.	287095	31,6%
Հարավ. Աֆրիկա	48750	5,4%
Զիմբաբվե	502	0,1%
Այլ՝ Աֆրիկա	1084	0,1%
Մերձավոր Արևելք	419	0,05%-ից քիչ
Մերձ. Արևելք և Աֆրիկա, ընդհ.	50755	5,6%
Ավստրալիա	78500	8,6%
Չինաստան	114500	12,6%
Հնդկաստան	92445	10,2%
Ինդոնեզիա	4968	0,5%
Ճապոնիա	359	0,05%-ից քիչ
Նոր Զելանդիա	571	0,1%
Հյուս. Կորեա	600	0,1%
Պակիստան	3050	0,3%
Հարավ. Կորեա	80	0,05%-ից քիչ
Թաիլանդ	1354	0,1%
Վիետնամ	150	0,05%-ից քիչ
Այլ՝ Ասիա/խաղաղօվկիանոսյան	312	0,05%-ից քիչ

Ասիա/խաղաղօվկիանոսյան, ընդհ.	296889	32,7%
Համաշխարհային, ընդհ., որից՝	909064	100%
Եվրամիություն 25	35362	3,9%
ՏՀԶԿ	373220	41,1%
Նախկին ԽՍՀՄ	227254	25%

Աղբյուրը՝ <http://www.bp.com/sectiongenericarticle.do?categoryId=9017917&contentId=7033433>

Միջազգային առևտուր

Աղյուսակ 5

Աձիսի (hard coal) արտահանումն ու ներմուծումն ըստ երկրների, 2006թ.

երկիրը	աճուխ, մլն տոննա	երկիրը	աճուխ, մլն տոննա
Արտահանող երկրներ		Ներմուծող երկրներ	
1. Ավստրալիա	231	1. Ճապոնիա	178
2. Ինդոնեզիա	129	2. Կորեա	80
3. Ռուսաստան	92	3. Թայվան	64
4. Հարավ. Աֆրիկա	69	4. Մեծ Բրիտանիա	51
5. Չինաստան	63	5. Գերմանիա	41
6. Կոլումբիա	60	6. Հնդկաստան	41
7. ԱՄՆ	45	7. Չինաստան	37
8. Կանադա	27	8. ԱՄՆ	33
9. Ղազախստան	26	9. Ռուսաստան	26
10. Վիետնամ	22	10. Իտալիա	25
Համաշխարհային, մնացած հատվածը	51	Համաշխարհային, մնացած հատվածը	243
Համաշխարհային, ընդհանուր	815	Համաշխարհային, ընդհանուր	819

Աղբյուրը՝ International Energy Agency. Key World Energy Statistics_2007.

Կարեն Վերանյան
«Նորավանք» հիմնադրամ

НОВОСТИ ТЭК ЮЖНОГО КАВКАЗА И КАСПИЯ (20 МАЯ – 16 ИЮНЯ)

20.05.08

Азербайджан продолжает подготовку к строительству НПЗ в Турции

Государственная нефтяная компания Азербайджана (ГНКАР) продолжает подготовку к строительству нефтеперерабатывающего завода (НПЗ) в порту Джейхан (Джейхан). Как передает *Regnum*, об этом сообщил журналистам президент ГНКАР Ровнаг Абдуллаев, отметив, что в настоящее время проводятся технические работы по организации строительства. «Готовится технико-экономическое обоснование проекта, обсуждение оценки воздействия на окружающую среду, согласование всех аспектов с правительством Турции и лицензирование», - уточнил Абдуллаев.

Отметим, что создание НПЗ будет идти в 2 этапа. На первом этапе предусмотрено создание нефтеперерабатывающего комплекса, на втором - еще и нефтехимического комплекса. Проектная мощность составит 10-15 млн тонн нефти в год, а стоимость - порядка \$4 млрд, - передает ПравоТЭК

20.05.08

Президент Армении: В лице «Газпрома» наша страна имеет надежного и перспективного партнера

В лице российской компании «Газпром» Армения имеет надежного и перспективного партнера. Об этом 19 мая заявил президент Армении Серж Саркисян на встрече с находящимся с визитом в Ереване главой «Газпрома» Алексеем Миллером.

Как сообщили в пресс-службе президента Армении, в ходе встречи стороны высоко оценили деятельность компании «АрмРосГазпром», отметив, что увеличивающийся объем потребления газа свидетельствует также о стабильном развитии Армении.

Собеседники обсудили также вопрос закупочных тарифов на газ. А.Миллер отметил, что его компания намерена шаг за шагом согласовывать изменения тарифов на газ до 2011 года, с учетом того факта, что 72% компании «АрмРосГазпром» принадлежит российскому газовому холдингу, а также обеспечить предсказуемость ценовой политики для субъектов Армении.

Президент Армении и глава «Газпрома» обсудили также перспективу строительства нефтеперерабатывающего завода на юге Армении, а также другие вопросы, касающиеся инвестиционных программ «Газпрома» в энергетической сфере Армении.

20.05.08

Правление МПК по проекту Бургас-Александруполис дало принципиальное согласие на увеличение бюджета с 5,8 млн евро

Правление международной проектной компании (МПК) «Трансбалканский трубопровод» (*Trans Balkan BV*) на первом в своей истории заседании, которое прошло 15 мая 2008г. в Амстердаме, решило 10 из 12 представленных вопросов становления консорциума для выполнения проекта нефтепровода Бургас-Александруполис. Об этом РБК сообщил глава правления, президент МПК Сергей Винниченко. Среди наиболее важных вопросов он отметил получение принципиального согласия членов правления на возможное увеличение начального бюджета компании с нынешних 5,8 млн евро - в зависимости от потребности в дальнейшем в дополнительных средствах на подготовку технико-экономического обоснования (ТЭО). Напомним, акционеры и наблюдательный совет консорциума одобрили эту смету в марте с.г. Однако, как

отмечал С.Винниченко, данный бюджет недостаточен для запуска работы компании. На сколько может быть увеличена смета, глава МПК говорить не стал, отметив, что это будет понятно после проведения в первой декаде июня в Москве технического совещания по проекту, на котором планируется определить подходы к ТЭО, и затем - созыва нового правления. «Смета станет понятна после проведения переговоров с потенциальным подрядчиком по ТЭО, пока мы даже их не начинали», - отметил С.Винниченко.

В целом на первом правлении МПК, по словам С.Винниченко, были рассмотрены вопросы, касающиеся организации деятельности проектной компании. В частности, члены правления утвердили банк, который будет вести счета *Trans Balkan BV*. Им стал бельгийско-голландский *Fortis*, выигравший соответствующий конкурс. Он же выбран в качестве операционной компанией по ведению бухгалтерии. На заседании также одобрен аудитор и три контракта - с *Fortis*, как операционной компанией; с членом правления от Голландии, без которого, как пояснил С.Винниченко по нидерландскому законодательству невозможно было подписать ни одного платежного документа; контракт с президентом МПК «Трансбалканский трубопровод». Кроме того, члены правления согласовали пакет документов, необходимых для выбора финансового консультанта проекта и решили ряд технических вопросов.

По словам С.Винниченко, среди нерешенных осталось два принципиальных момента - структурирование проектной компании и схема подбора топ-менеджмента МПК. Он отметил, вопрос структуры сейчас изучается привлеченными консультантами - «Прайсвотерхаус Куперс» и *Allen & Overy* В том числе обсуждается поиск наиболее благоприятного налогового режима в связи с тем, что у МПК - четыре юрисдикции: Голландия, РФ, Болгария и Греция. Консультантам дано поручение представить свои выводы на следующее правление, разногласий здесь нет, добавил глава МПК. Второй вопрос - подбор топ-менеджмента - прежде всего касался процедуры назначения директоров в компании. Он был поставлен перед правлением его главой, но оказался вне компетенции членов правления.

Как пояснил президент проектной компании, пока он набирает сотрудников, в том числе директоров, только на период развития МПК, и неизвестно сохраняют ли они свои должности по его завершению - то есть на начало запуска строительства. «Греческая и болгарская сторона в дальнейшем претендуют на некую квоту в менеджменте МПК. Я глубоко убежден, что это подход категорически неправильный. Квотирование должно быть в управляющих органах компании, в частности, голоса в собрании акционеров, члены наблюдательного совета, квотируемые голоса в правлении, но и только. Менеджмент компании, это заместители президента, и, на мой взгляд, право президента выбирать себе первых заместителей, которых затем могут утвердить акционеры», - отметил С.Винниченко.

Проект нефтепровода Бургас-Александруполис реализуется в рамках межправительственного соглашения, подписанного РФ, Грецией и Болгарией 15 марта 2007г. Нефтепровод протяженностью 285 км пройдет по территории Греции и Болгарии и позволит снизить объем транспортировки нефти танкерами через перегруженные проливы Босфор и Дарданеллы. Предварительная стоимость проекта - около 1 млрд евро. Возможный объем прокачки нефти на первом этапе составит 35 млн т в год с возможностью увеличения до 50 млн т. Как отмечал в начале апреля 2008г. глава на тот момент Минпромэнерго РФ Виктор Христенко, ТЭО по проекту Бургас-Александруполис должно быть утверждено до конца 2008г., строительство нефтепровода начнется в 2009г.

Для строительства нефтепровода 7 февраля 2008г. в Амстердаме была зарегистрирована Международная проектная компания «Трансбалканский трубопровод». В МПК, которая станет собственником проекта, российскому ООО «Трубопроводный консорциум «Бургас-Александруполис» принадлежит 51%, эта доля распределена между АК «Транснефть», НК «Роснефть» и «Газпром нефтью». Греческая доля в проектной компании в размере 24,5% распределена между консорциумом компаний *Hellenic Petroleum* и *Thraki* (23,5%) и правительством республики (1%). Долей в размере 24,5% в общем проекте владеет болгарская проектная компания «Бургас-

Александрополис БГ», участниками которой являются Technoexportstroy и газовая корпорация АО «Булгаргаз».

22.05.08

Россия и Казахстан договорились развивать сотрудничество в сфере добычи, а также транспортировки нефти и газа

Президенты России и Казахстана Дмитрий Медведев и Нурсултан Назарбаев договорились развивать сотрудничество в сфере добычи, а также транспортировки нефти и газа, передает ИТАР-ТАСС.

«Россия и Казахстан исходят из экономической целесообразности в вопросах сотрудничества в сфере добычи и транспортировки углеводородных ресурсов на мировые рынки, развития и углубления взаимодействия в области мирного использования атомной энергии», - говорится в принятом сегодня совместном заявлении лидеров двух стран.

22.05.08

Премьер Украины и президент Азербайджана обсудят в Киеве экономическое сотрудничество

Премьер-министр Украины Юлия Тимошенко обсудит экономическое сотрудничество с президентом Азербайджана Ильхамом Алиевым, который прибыл в Киев для участия в энергетическом саммите и переговоров с украинским руководством, сообщает пресс-служба кабинета министров, передает РИА Новости.

«На встрече планируется обсудить вопросы экономического сотрудничества между Украиной и Азербайджаном», - говорится в сообщении.

Во встрече с украинской стороны также планируют принять участие вице-премьер по вопросам европейской интеграции Григорий Немыря, министр экономики Богдан Данилишин, министр топлива и энергетики Юрий Продан и министр промышленной политики Владимир Новицкий.

Алиев прибыл в Киев накануне. В четверг он проводит переговоры со своим украинским коллегой Виктором Ющенко, а в пятницу примет участие в работе энергетического саммита, на котором главным вопросом будет обсуждение проекта «Одесса-Броды-Плоцк-Гданьск», призванный обеспечить поставки каспийской нефти в Европу в обход России.

23.05.08

Немецкий эксперт: После запуска «Южного потока» альтернативные проекты, такие как Nabucco, могут остаться без рынка сбыта

Проект *Nabucco* может стать прямым конкурентом российского «Южного потока». Как передает Новости-Азербайджан, об этом сообщил член Форума международной безопасности при Академии руководящего состава вооруженный сил Германии, профессор Йоханнес Рау.

«Южный поток», соглашение о строительстве которого было подписано с Россией в январе текущего года, заработает в 2013 г., и будет способен полностью удовлетворить спрос Центральной и Южной Европы в газе. Это означает, что альтернативные проекты, такие как *Nabucco*, могут остаться, при затягивающемся строительстве, без рынка сбыта», - отметил он, выступая в пятницу на международной конференции «Азербайджан 2008: на путях модернизации».

Рау сказал, что важным шагом в сотрудничестве Азербайджана и Туркменистана было бы участие в проекте Набукко, который активно лоббируют Евросоюз и США, но убедить Ашхабад диверсифицировать маршруты экспорта своего газа пока не удастся. «Без участия Туркменистана этот проект нереализуем. Тормозом на пути его стоит также уже подписанное между РФ и Туркменистаном соглашение о продаже России 80 кубометров газа ежегодно. Но такого количества свободного газа на Среднем Востоке нет», - заявил он.

По его словам, доказано, что Туркменистан обладает объемом газа не 26,4 трлн кубометров, как заявлялось ранее, а всего лишь 2,9 трлн кубометров. Для Наббуко требуется по меньшей мере 30 млрд кубометров ежегодно для заполнения трубы.

Профессор также отметил, что французская *Gaz de France* пыталась неудачно вступить в консорциум по строительству проекта Набукко, в котором участвуют Австрия, Венгрия, Германия, Болгария, Румыния, Турция. Против ее вступления в проект выступила Турция, так как Франция официально признает геноцид армян.

По словам Рау, еще одним обстоятельством, осложняющим Nabucco, является то, что *Gaz de France*, потерпев неудачу в этом проекте, стремится стать участником «Южного потока», и тем самым принести дивиденды российскому «Газпрому», - передает ПравоТЭК.

23.05.08

Президент Казахстана предлагает России создать СП по нефтепереработке и нефтехимии

Президент Казахстана предлагает России вслед за совместным предприятием в сфере газопереработки создать СП по переработке нефти и нефтехимии, передает РИА Новости. «Мы предлагаем укрепить этот вектор, создавая совместное предприятие по нефтехимии и нефтепереработке», - сказал Назарбаев на совместной пресс-конференции с президентом РФ Дмитрием Медведевым.

26.05.08

До конца года в Азербайджане будет сдан газопровод Бахар-Говсан-Сураханы

До конца текущего года в Азербайджане в эксплуатацию будет сдан газопровод «Бахар-Говсан-Сураханы». Как передает Day.az со ссылкой на пресс-службу ГНКАР, газопровод будет состоять из двух частей.

По дну Каспия будет проложен 37-километровый участок газопровода Бахар-Говсан, а 12-километровая часть Говсан-Сураханы - по суше. Новый газопровод обеспечит природным газом население и промышленные объекты близлежащих районов, в первую очередь, электростанцию «Шимал».

Пропускная способность газопровода составит 5 млн. кубометров в сутки. Газ будет поступать из месторождения «Гюнешли». В настоящее время полным ходом осуществляется прокладка газопровода на море и суше. Ожидается, что газопровод сдадут в эксплуатацию в октябре-ноябре текущего года.

26.05.08

ТНК-ВР планирует экспансию в Туркмению, Казахстан и Венесуэлу

В планы развития компании ТНК-ВР до 2020 входят инвестиции в существующие месторождения, новые проекты, расширение розничной сети, сообщил президент компании Роберт Дадли в интервью газете «Ведомости», опубликованном в понедельник. Кроме того, по его словам, рассматриваются и варианты международной экспансии.

Сейчас ТНК-ВР ведет переговоры с представителями правительства Туркменистана о возможности получения участков на шельфе страны и некоторых участков на суше страны. «Это несколько блоков, и ими интересуются многие другие компании», - сообщил глава компании.

В 2007г. компания открыла два офиса в Казахстане - в Астане и Атырау. Как сообщает Р.Дадли, сейчас компания рассматривает возможности работы в этой стране и изучает их экономическую выгоду. «Нам там интересны проекты только на суше», - уточнил Р.Дадли.

Кроме того, в прошлом году открылся офис ТНК-ВР и в столице Венесуэлы Каракасе. По словам Р.Дадли, недавно прошла встреча с венесуэльской компанией PDVSA, на которой рассматривались результаты оценки запасов блока Аякучо-2. Однако решение о том, будет ли компания заниматься этим проектом, инвестиции в который могут составить несколько млрд долл., будет принято не ранее чем через год, - передает «Финмаркет».

28.05.08

Белоруссия и Азербайджан развивают сотрудничество в нефтехимическом секторе

Беларусь и Азербайджан подписали ряд документов по сотрудничеству в нефтехимическом секторе. Об этом сообщил чрезвычайный и полномочный посол Азербайджана в Беларуси Али Теймур оглы Нагиев.

Посол напомнил, что заключенные соглашения охватывают широкий спектр двустороннего взаимодействия, начиная от энергетического сектора и заканчивая сферой услуг. «На уровне президентов подписан документ об участии Беларуси в проектах нефтедобычи и транспортировки нефти через белорусскую территорию. В этом направлении работа идет. Хотя вопрос о поставках нефти в Беларусь – очень сложный процесс, однако это реально. Президенты заключили соответствующие договоренности», - подчеркнул Али Теймур оглы Нагиев.

Известно также, что белорусская сторона дала согласие допустить азербайджанских инвесторов к процессу приватизации в Беларуси, передает *RCCNews*.

28.05.08

Туркменские геологи открыли новый высокодебитный приток газа на месторождении Западный Гараджаовлак

Специалисты геофизической экспедиции Государственной корпорации «Туркменгеология» вскрыли новый мощный приток газа суточным дебитом около 1,2 млн куб. м. на месторождении Западный Гараджаовлак, расположенном в Ахалском велаяте, в 65 км к северо-востоку от поселка Каахка. Продуктивный горизонт был вскрыт буровиками на глубине более 4,7 км при опробовании разведочной скважины №15.

Как сообщили корреспонденту *Turkmenistan.ru* в ГК «Туркменгеология», в ходе сейсмических исследований на Западном Гараджаовлаке были подтверждены прогнозы туркменских ученых о наличии здесь значительных запасов углеводородного сырья, залегающих на глубине 4,8 – 5 км. Ранее, промышленный приток газа дебитом около 300 тыс. куб. м в сутки был получен с глубины около 4,6 км в процессе опробования скважины №14. Специалисты предполагают наличие здесь еще как минимум трех газоносных пластов, лежащих выше уже обнаруженного продуктивного горизонта.

В настоящее время продолжается форсированное разбуривание Западного Гараджаовлака. На периферийных участках месторождения заложено еще несколько скважин, которые позволят уточнить размеры выявленных, так называемых оксфордских и валанжинских залежей и подготовить их к освоению. Сообщается, что специалисты Института нефти и газа уверены, что новые топливные кладовые могут быть обнаружены и в нижних горизонтах перспективной площади – на глубине 5,1–5,3 км.

30.05.08

Азербайджан планирует в 2009г. увеличить добычу газа на 24% - до 23 млрд куб. м, добычу нефти - на 23% - до 65 млн т

Азербайджан планирует увеличить добычу газа в 2009г. до 23 млрд куб. м, что на 24% выше планируемого уровня на текущий год, нефти - до 65 млн т, что на 23% выше планируемого уровня на 2008г. Об этом сообщил сегодня на саммите СНГ по нефти и газу заместитель вице-президента Государственной нефтяной компании Азербайджана SOCAR Виталий Байларбаев. По его словам, в 2008г. в республике планируется добыть 18,5 млрд куб. м газа и 53 млн т нефти. Он также сообщил, что доказанные запасы в Азербайджане на настоящее время составляют 1,5 млрд т нефти и 1,3 трлн куб. м газа. В.Байларбаев подтвердил планы Азербайджана по строительству нефтеперерабатывающего завода в г.Джейхане в Турции, в конечной точке нефтепровода Баку-Тбилиси-Джейхан, отметив, что на данном этапе уже получены разрешающие документы на земельный участок под строительство завода. Он также рассказал,

что в 2007г. Азербайджан сделал предложение Газпрому о продаже 0,5 млрд куб. м газа, однако российская сторона отказалась от закупок азербайджанского газа. В.Байларбаев при этом не уточнил цену, по которой Азербайджан предлагал России купить свой газ, отметив лишь, что «цена была равнозначна той, по которой Газпром продавал газ Азербайджану», передает РБК.

В.Байларбаев также сообщил, что Азербайджан готов предоставить Украине 475 тыс. т нефти для технологического заполнения нефтепровода Одесса-Броды в случае перевода его из реверсного режима в нормальный.

Напомним, в 2007г. в Азербайджане было добыто 48 млн т нефти и 10-11 млрд куб. м газа. При этом, как заявляли власти Азербайджана, республика планировала выйти на уровень добычи нефти в 65 млн т только к 2011г.

30.05.08

Эксперты стран-участниц проекта Трансафганского газопровода обсудили цену на газ

Эксперты стран-участниц проекта Трансафганского газопровода, по которому туркменский газ предполагается поставлять в Пакистан и дальше в Индию, обсудили в Ашхабаде в ходе первого заседания технических групп ряд вопросов, связанных с ценой на газ, сообщают местные СМИ, передает РИА Новости.

В сообщении говорится, что, «отмечая исключительно высокую востребованность туркменского природного газа и полную обоснованность позиции Туркменистана как страны-поставщика, участники заседания согласились, что цена на топливо должна формироваться с учетом конъюнктуры, складывающейся на мировом энергетическом рынке».

Проект Трансафганского газопровода активно продвигался во время правления первого президента Туркмении Сапармурата Ниязова. После прихода к власти в Афганистане движения Талибан реализацию проекта пришлось отложить, хотя он и получил поддержку многих влиятельных финансовых организаций, в числе которых Азиатский банк развития. По мнению наблюдателей, Трансафганский газопровод позволит решить многие финансовые проблемы Афганистана, создаст тысячи рабочих мест для афганского населения, а другим странам-участницам проекта даст так необходимый газ. Протяженность газопровода может составить более 1,6 тысячи километров, пропускная способность - 30 миллиардов кубометров природного газа в год.

В заседании в Ашхабаде приняли участие заместители министров нефтегазовых ведомств Туркмении, Афганистана, Пакистана, руководители индийской компании GAIL, а также представители Азиатского банка развития, выступающего главным спонсором этого проекта.

Договоренность о проведении заседаний технических групп стран-участниц проекта была достигнута в апреле этого года в Исламабаде в ходе 10-го заседания руководящего комитета проекта.

По итогам заседаний технических групп будет подготовлено рамочное соглашение, проект которого будет вынесен на рассмотрение правительств стран-участниц проекта Трансафганского газопровода.

2.06.08

Иран ведет строительство семи НПЗ с целью двукратного увеличения объемов нефтепереработки

Иран ведет строительство 7 новых нефтеперерабатывающих заводов (НПЗ) с целью увеличить нефте- и газоперерабатывающую мощность страны более чем на 1,5 млн барр./день к 2012г. Как сообщил директор Национальной иранской нефтеперерабатывающей и нефтераспределительной компании (NIORDC) Аминолла Эксандари, в начальный этап строительства было инвестировано 15 млрд евро, передает Reuters со ссылкой на иранские СМИ.

В 2006г. Тегеран запустил многомиллиардную программу, рассчитанную на 5 лет, по расширению и модернизации нефтеперерабатывающих мощностей в стране. Иран намерен

увеличить объемы переработки углеводородного сырья до 3,3 млн барр./день - с текущего значения в 1,65 млн барр./день.

Иран - четвертый по величине в мире производитель нефти. Однако в стране не хватает нефтеперерабатывающих мощностей, и Исламской Республике приходится импортировать значительное количество бензина, распределение которого в стране нормировано, - передает РБК.

3.06.08

Иран начинает строительство газопровода в рамках проекта «Набукко»

Иран в этом году в рамках проекта «Набукко» начинает строительство газопровода для поставок энергоресурсов в Европу, заявил в понедельник глава Национальной газовой компании, заместитель министра нефти ИРИ Реза Казазаде, передает РИА Новости. «Изучение возможностей Ирана в этом проекте почти подошло к завершению. Иранский газопровод станет частью проекта «Набукко», по которому будет поставляться газ в Европу с крупнейшего в Иране газового месторождения «Южный Парс», - сообщил чиновник, слова которого приводит иранское ТВ.

В январе глава иранского МИД Манучехр Моттаки заявил, что нынешнее и перспективное сотрудничество Ирана с европейскими странами в нефтегазовой сфере не направлено против интересов третьих стран. По его словам «строительство газопровода из Ирана в Европу давно стоит в повестке дня иранского руководства». При этом Моттаки отметил, что Тегеран вправе проводить независимую политику в газовом сотрудничестве с другими странами, «как это делают другие страны-экспортеры газа, в том числе Россия и Алжир».

Строительство газопровода «Набукко», который должен быть проложен в обход России через Азербайджан, Грузию, Турцию, Болгарию, Румынию, Венгрию, Австрию и, возможно, Германию, планируется начать в конце 2010г. и завершить в 2013г.

Правление *Nabucco Gas Pipeline Company* решило увеличить стоимость проекта «Набукко». Стоимость проекта, которая изначально составляла 5 миллиардов евро, теперь возросла до 7,9 миллиарда евро.

Предполагается, что по нему на первых порах можно будет прокачать в год около восьми миллиардов кубометров газа, добываемого как в Азербайджане, так и в Туркменистане и Казахстане, доведя впоследствии объем прокачки до 31 миллиарда кубометров в год.

В качестве потенциальных поставщиков газа для проекта «Набукко» называются Азербайджан, Иран, Туркмения и в последнее время Ирак. Идею поставок иракского газа в Европу поддерживают США.

В России скептически относятся к возможности реализации в ближайшие годы проекта «Набукко» прежде все в связи с тем, что перспективы заполнения магистрали газом до сих пор неясны.

Участниками строительства проекта с равными долями по 16,67% являются на данный момент австрийская компания OMV, венгерская MOL, болгарская Bulgargaz, румынская Transgaz, турецкий Botas и германский RWE.

3.06.08

«Газпром» предложил Азербайджану закупать азербайджанский газ по рыночным ценам

ОАО «Газпром» предложило Азербайджану закупать азербайджанский газ по рыночным ценам на основе долгосрочного договора, сообщает пресс-служба Газпрома. Такое предложение было озвучено председателем правления российской компании Алексеем Миллером на встрече с президентом Азербайджана Ильхамом Алиевым в рамках рабочего визита в Азербайджан. «Азербайджан как крупный производитель углеводородов в СНГ является объективным

партнером России, у нас общие интересы. Нас уже связывает развитая газотранспортная инфраструктура. Мы заинтересованы в развитии взаимовыгодного сотрудничества между Газпромом и Азербайджаном в энергетической сфере», - отметил А.Миллер, слова которого приводит пресс-служба, передает РБК.

Как указывается в сообщении Газпрома, Азербайджан располагает разведанными запасами природного газа в объеме до 1,5 трлн куб. м, включая месторождение Шах-Дениз, расположенное в азербайджанском секторе шельфа Каспийского моря, с извлекаемыми запасами до 1,3 трлн куб. м природного газа. Ранее неофициально сообщалось, что Газпром обсуждает возможность закупки газа с азербайджанского месторождения Шах-Дениз.

До 2007г. Газпром сам являлся поставщиком газа в Азербайджан. Однако с 2007г. Азербайджан отказался от поставок. Это было связано, в частности, с тем, что Газпром намеревался в 2007г. сократить поставки газа в Азербайджан с 4,5 до 1,5 млрд куб. м и поднять цену до 235 долл. за 1 тыс. куб. м. Сейчас Азербайджан обеспечивает себя сырьем за счет добычи собственного газа, в том числе на месторождении Шах-Дениз. Кроме того, Азербайджан с 2007г. поставляет газ в Грузию. Потребление природного газа в Азербайджане составляет 10-11 млрд куб. м в год.

В 2007г. объем добычи газа на месторождении Шах-Дениз в азербайджанском секторе Каспийского моря составил 3 млрд 760 млн куб. м, в этом году добыча ожидается в объеме 7 млрд 020 млн куб. м. В 2009г. добыча на этом месторождении достигнет 8 млрд 520 млн куб. м, что практически равно максимуму добычи, предполагаемому в рамках первой стадии проекта разработки этого месторождения - 8 млрд 600 млн куб. м. В 2010г. и 2011г. добыча на месторождении в рамках первой стадии его разработки достигнет пика и составит 8 млрд 610 млн куб. м. При этом в рамках второй стадии добыча газа на этом месторождении увеличится до 16 млрд куб. м газа в год.

5.06.08

Польша намерена сотрудничать с Азербайджаном и Туркменистаном для транспортировки газа в Восточную Европу

«Польша намерена сотрудничать с Азербайджаном и Туркменистаном для транспортировки газа в Восточную Европу».

Об этом заявил в четверг на конференции «Нефть и газ Каспия» главный советник по энергетической безопасности Польши Войцех Заячковский.

«Стремясь развивать конкурентоспособный рынок газа в Европе, Польша участвует в Евроазиатском проекте транспортного коридора», - отметил он.

По его словам, ТЭО проекта Одесса-Броды будет завершено в декабре 2008 г.

«Это позволит увеличить возможность транспортировки энергоресурсов из Каспийского региона и откроет новую страницу сотрудничества Азербайджана с ЕС», - подчеркнул Заячковский.

По его словам, сегодня Европа нацелена на получение нефтегазовых ресурсов Каспия», - передает Day.az.

В.Заячковский также сообщил, что Польша сейчас ведет обсуждение ряда проектов с Россией, являющейся основным посредником между Южно-Кавказским регионом и Польшей.

5.06.08

Активы Госнефтефонда Азербайджана с начала 2008 года выросли более, чем вдвое

Активы Государственного нефтяного фонда Азербайджана (ГНФАР), по данным на среду, составили 5,05 миллиарда долларов, что на 104% больше показателя начала текущего года, говорится в сообщении пресс-службы ГНФАР, поступившем в РИА Новости.

Доходы фонда складываются из чистой прибыли от продажи углеводородов, дивидендов, причитающихся Азербайджану от реализации нефтегазовых проектов, прибыли от управления его средствами.

НФАР был создан в конце 1999 года.

6.06.08

Н.Назарбаев: Надо увеличить долю возобновляемых источников энергии в топливно-энергетическом балансе Казахстана

«Необходимым условием устойчивого развития страны в 21 веке является использование возобновляемых источников энергии», - заявил 6 июня глава государства Нурсултана Назарбаева на 19-ом пленарном заседании Совета иностранных инвесторов при президенте Республики Казахстан, посвященном вопросам развития электроэнергетической отрасли республики, сообщили корреспонденту ИА REGNUM в пресс-службе главы государства.

По словам Нурсултана Назарбаева, доля возобновляемых источников в общем топливно-энергетическом балансе страны сейчас составляет всего 0,02%.

«Это не может нас устраивать, учитывая имеющийся огромный потенциал по таким ресурсам, как ветровая, солнечная энергия и тому подобное. Правительство должно развернуть эту работу. Вот где широчайшее поле для развития инноваций. Важно создать соответствующую научную среду, раскрыть ее потенциал. Здесь должны проявить себя институты развития», - сказал глава государства.

6.06.08

В Азербайджане может быть построен еще один экспортный газопровод

В будущем может возникнуть необходимость в прокладке еще одного газопровода для транспортировки азербайджанского газа на мировые рынки.

Как передает *Day.az*, об этом сообщил первый вице-президент Госнефтекомпании Азербайджана (ГНКАР) Хошбахт Юсифзаде.

По его словам, «газопровод Баку-Тбилиси-Эрзурум будет заполнен до отказа. Если же мы откроем месторождения на 5 структурах – «Умид», «Бабек», «Нахчыван», «Абшерон» и «Зафар-Машал», - то это означает дополнительно 1,4 трлн. кубометров газа к существующим ныне 1,6 трлн. кубометрам доказанных запасов.

Естественно, тогда одного трубопровода не хватит, и необходимо будет провести еще один.

Это вопрос встанет особо остро, если учесть, что Казахстан и Туркменистан могут транспортировать свой газ по территории Азербайджана. «Туркменистану это сделать легче всего, ведь уже есть газопровод до Западного Азери, и если учесть, что ширина Каспийского моря составляет 250 км, остается достроить еще 90-100 км, что подключить Туркменистан к нашей газопроводной системе, что естественно, не потребует больших затрат», - отметил Х.Юсифзаде.

По его мнению, многие спорные вопросы между Азербайджаном и Туркменистаном будут решены после урегулирования статуса Каспия.

07.06.08.

«Зеркало»: Предложение «Газпрома» о покупке азербайджанского газа выгодно для Азербайджана

Предложение «Газпрома» о покупке азербайджанского газа выгодно для Азербайджана с точки зрения диверсификации маршрутов поставок, и его не стоит сбрасывать со счетов, пишет в субботу издающаяся в Баку популярная русскоязычная газета «Зеркало», передает РИА «Новости».

07.06.08.

ГНКАР увеличила экспорт нефти почти вдвое

Госнефтекомпания Азербайджана в мае экспортировала 159,9 тыс. тонн нефти, что на 90,4% больше плана. За 5 месяцев текущего года экспорт нефти составил 569,42 тыс. тонн, что

на 36,6% больше прогноза и на 70,2% - чем в аналогичный период прошлого года, сообщает RusEnergy со ссылкой на EnergyLand.info.

11.06.08.

Грузия не будет испытывать проблем с поставками газа из Азербайджана

У Грузии не будет проблем с поставками природного газа из Азербайджана, заявила министр экономического развития Грузии Екатерина Шарашидзе, комментируя сообщения о возможной закупке российским «Газпромом» газа в Азербайджане, передает РИА «Новости».

«Могу предоставить вам подтвержденную информацию о том, что «Газпром» намерен оформить закупку в Азербайджане природного топлива... Это никак не повлияет на наши поставки», - сказала Шарашидзе журналистам после заседания правительства в среду.

Министр подчеркнула, что Грузия стабильно получала газ из Азербайджана в 2007 году и такая ситуация сохранится впредь.

«Грузинская сторона имеет от Баку гарантии того, что наша страна будет обеспечена необходимым количеством газа и в будущем году», - сказала Шарашидзе.

Ранее министерство топлива и энергетики Грузии сообщило о том, что основным поставщиком газа для страны является Азербайджан. В зимний период Грузия потребляет до пяти миллиардов кубометров газа. Из них 60% покупает у России по цене 235 долларов за 1000 кубов. За исключением зимнего периода, Грузия полностью живет за счет азербайджанского газа.

16.06.08

В Армению за пять месяцев этого года поступил почти 1 млрд кубометров газа

В Армению за пять месяцев текущего года поступило около 994,14 миллиона кубометров природного газа, что на 1,2% больше отчетного периода прошлого года, сообщили в субботу РИА Новости в пресс-службе ЗАО «АрмРосгазпром».

ЗАО «АрмРосгазпром» обладает монопольным правом на поставку и распределение российского природного газа на внутреннем рынке Армении. По данным компании, за отчетный период объем реализации газа в республике составил 910,3 миллиона кубометров, на 4,9% превысив показатели того же периода 2007 года.

В частности, за пять месяцев текущего года объем потребления природного газа населением составил 344,68 миллиона кубометров, в сфере промышленности - 147,2 миллиона кубометров, энергетики - 202,9 миллиона кубометров.

Источники:

www.ngv.ru

www.oilru.com

www.riatec.ru

www.trend.az

www.regnum.ru

www.rian.ru

www.reuters.com

www.neftegaz.ru

www.echo.az

www.turkmenistan.ru

www.interfax.ru

www.day.az

www.mid.ru

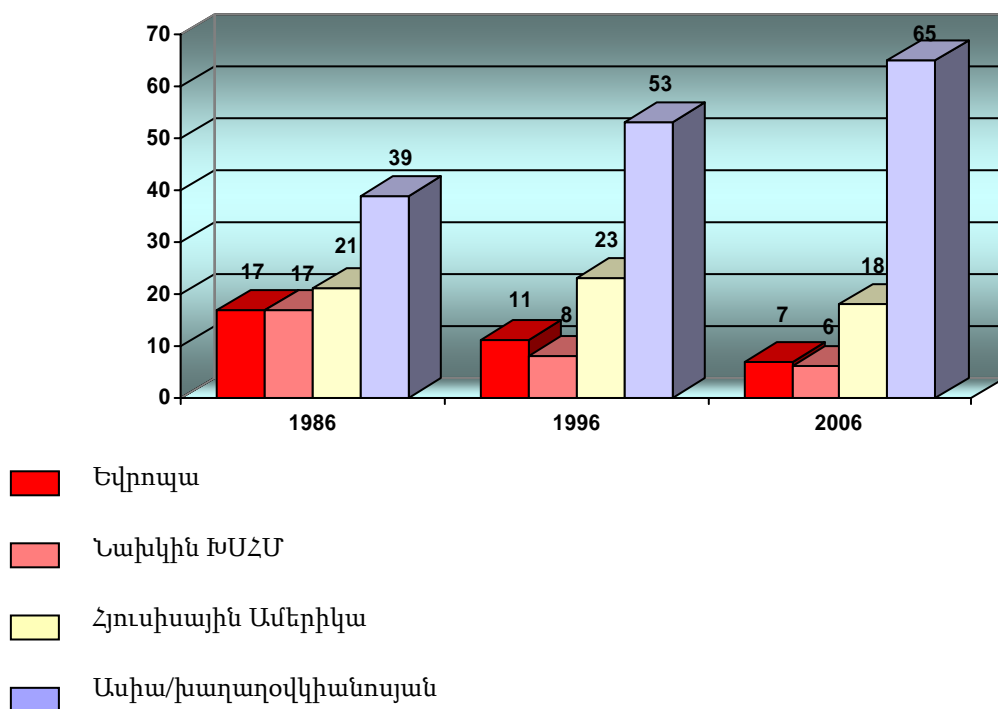
www.inform.kz

www.turkmenistan.ru

www.tass.ru

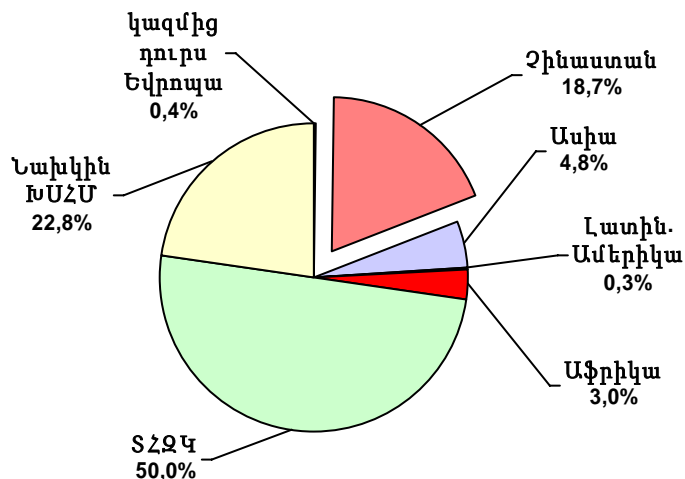
www.rbc.ru
www.oilru.com

Աձխի համաշխարհային սպառման դինամիկան 1986-2006թթ.՝ ըստ տարածաշրջանների, %-ով

Աձխի (hard coal) արտադրությունն ըստ տարածաշրջանների 1973 և 2006թթ. համեմատությամբ, Չինաստանի դիրքը 1973թ.

1973թ.

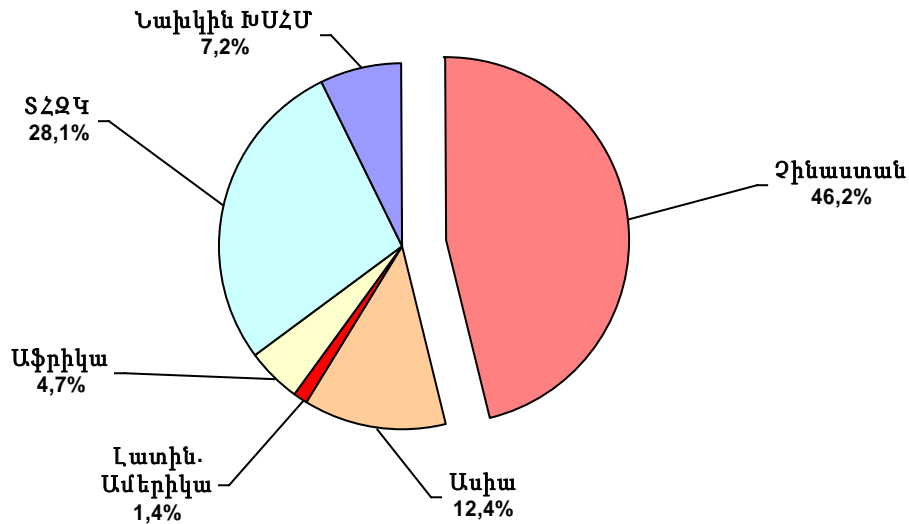

Ծանոթագրություններ:

Ասիայում Չինաստանը չի ընդգրկված:

SՆԶԿ-Տնտեսական համագործակցության և զարգացման կազմակերպություն (OECD), որի անդամ են 30 երկրներ (1961թ. անդամակցել են՝ Ավստրիա, Բելգիա, Կանադա, Դանիա, Ֆրանսիա, Գերմանիա, Հունաստան, Իսլանդիա, Իռլանդիա, Իտալիա, Լյուքսեմբուրգ, Նիդերլանդներ, Նորվեգիա, Պորտուգալիա, Բուլղարիա, Շվեդիա, Շվեյցարիա, Թուրքիա, Մեծ Բրիտանիա, ԱՄՆ, հետագայում՝ Ճապոնիա, Ֆինլանդիա, Ավստրալիա, Նոր Զելանդիա, Մեքսիկա, Չեխիա, Հարավ. Կորեա, Հունգարիա, Լեհաստան, Սլովակիա):

2006թ.

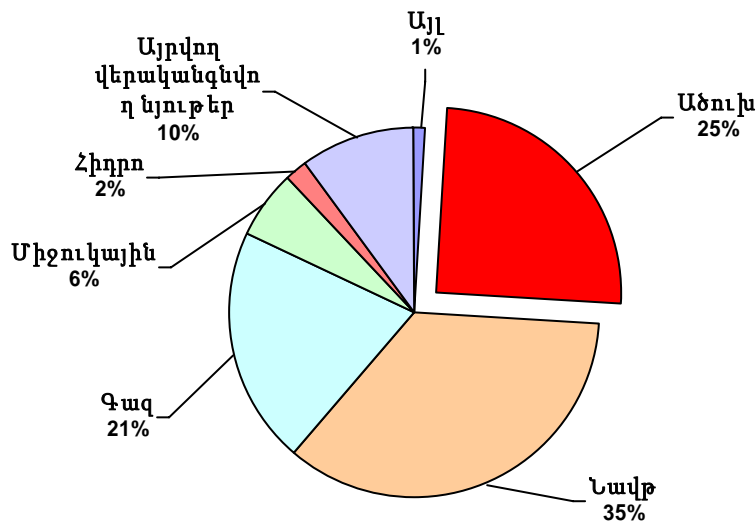
Ծանոթագրություններ:

Ասիայում Զինաստանը չի ընդգրկված:

Աղբյուրը՝ International Energy Agency. Key World Energy Statistics_2007.

Գրաֆիկ 4

2005թ. համաշխարհային էներգետիկայի սպառման մեջ ածխի մասնաբաժինը, %-ով

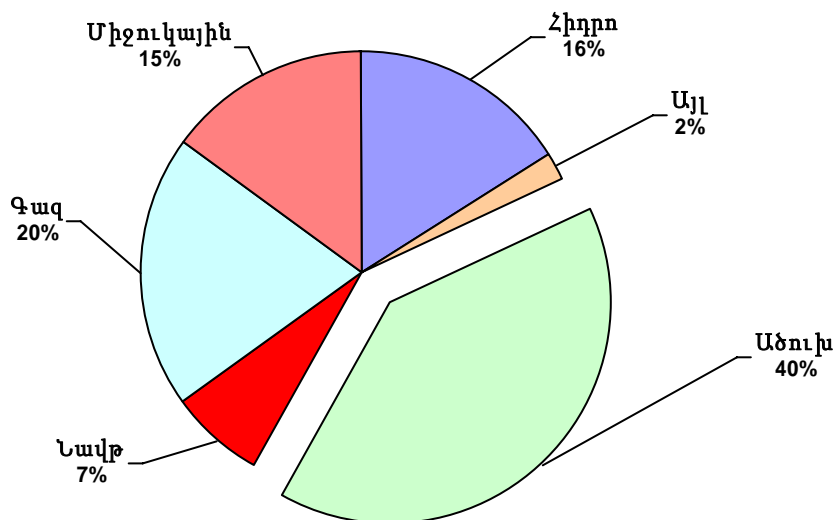

Ծանոթագրություն:

Այլ կատեգորիայի տակ նկատի են առնվում երկրաջերմային, արևային, քամուց ստացվող էներգետիկ սեկտորները:

Աղբյուրը՝ http://www.worldcoal.org/assets_cm/files/PDF/fact_card07.pdf

Ածխի մասնաբաժինը համաշխարհային էլեկտրաէներգիայի արտադրությունում, 2005թ.

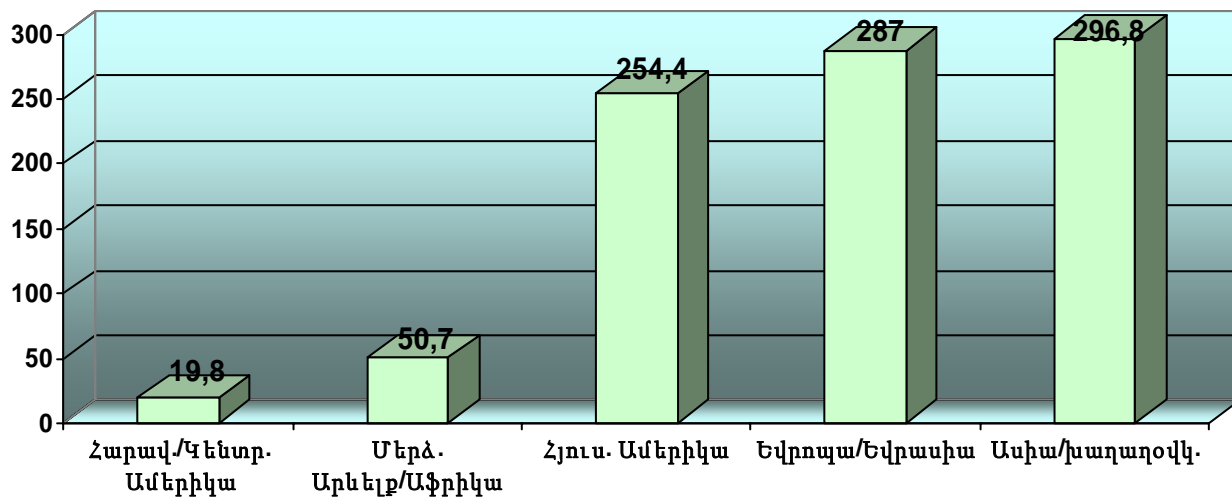

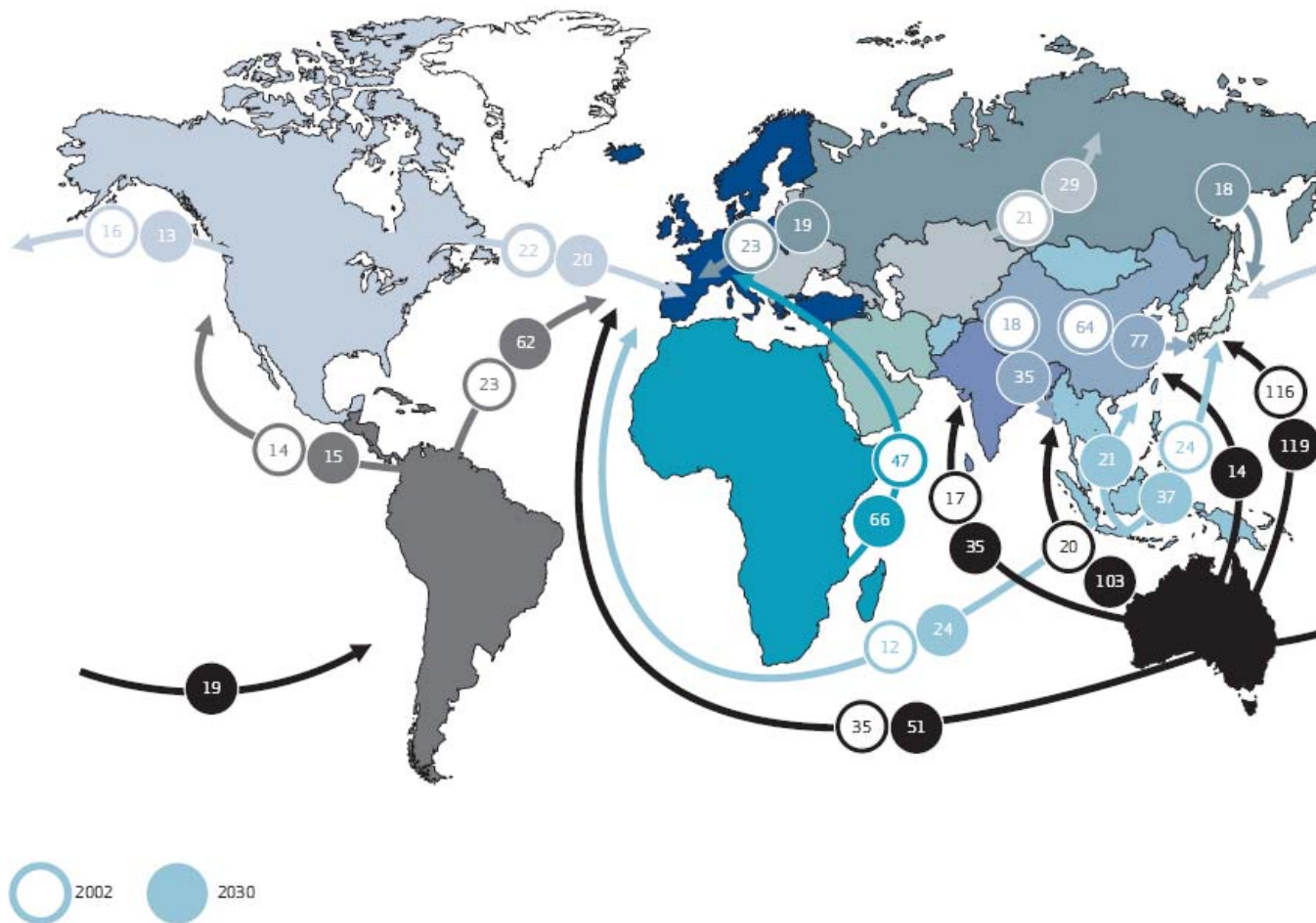
Ծանոթագրություններ:

Այլ կատեգորիայի տակ նկատի են առնվում երկրաջերմային, արևային, քամուց այրվող վերականգնվող նյութերից ստացվող էլեկտրաէներգիան:

Աղբյուրը՝ http://www.worldcoal.org/assets_cm/files/PDF/fact_card07.pdf

Ածխի (անտրացիտ, բիտումային, ենթաբիտումային և լիգնիտ) հայտնաբերված համաշխարհային պաշարներն ըստ երկրների ու տարածաշրջանների, 2006թ. տարեվերջ, մլն տոննա

Աղբյուրը՝ <http://www.kolinstitutet.se/thecoalresource.pdf>